

„Vše je vymyšleno, vyháno a zkombinováno mnou...“

Konfrontace výpovědí agenta StB ve vězení a vzpomínek pamětníka aneb Několik otázek nad příběhem jména B.

► **Martin Tichý**

Autorova poznámka úvodem

Původně bylo mým záměrem doplnit studii o Oldřichu Bartákoví, publikovanou ve Sborníku ABS č. 6, přesněji popsat úlohu nasazeného agenta StB. Nakonec jsem se však rozhodl celý poměrně nejednoznačný příběh rozšířit a co možná nejlépe rekapitulovat. Předeseílám, že mým záměrem nebylo postihnout „problematiku agentů StB ve vězení“; až příliš jsem si vědom, že jednotlivé případy se jeden od druhého liší. A bez komplexního poznání je není možné přesně popsat a následně kvalifikovat, jistě k naší škodě. Mohou mít však jedno společné – metody, kterými bezpečnostní orgány vedly nasazení svých „spolupracovníků“; metody jejich vázání, úkolování, využívání. Nezanedbatelnou roli zaujímá i prostředí a doba, ve kterém se případné události odehrávaly. Chtěl jsem co nejlépe pochopit a popsat alespoň jeden z případů. Jsem si vědom, že se tak mohlo stát pouze díky osobnímu setkání s očitým pamětníkem těchto událostí, bez jehož pomoci bych nedokázal plně porozumět podstatě příběhu, neboť vím, že samy archivní dokumenty neumožňují rekonstruovat a doplnit to podstatné, co chybí. Výsledný text jsem vytvořil na základě přesvědčení, že se nezpronevěruji logice popisovaných událostí, a to i tam, kde „prameny mlčely“; nikde jsem nešel proti jejich intencím. Prosím, aby k tomuto bylo při čtení, případně přemýšlení o předkládaném textu, přihlédnuto.

Snad každý politický vězeň v Československu se během svých nedobrovolných cest po věznicích a uranových táborech¹ setkal s tzv. bonzákem,² agentem StB.

1 Názvy „táborů“ se během doby měnily: Trestanecké pracovní tábory (TPT), Pracovní útvary vězňů (PÚV), Pracovní útvary potrestaných (PÚP), Pracovní útvary odsouzených (PÚO), nejdéle užívaný název Nápravně pracovní tábory (NPT), nakonec Útvary nápravných zařízení (ÚNZ). Jistě nikoliv náhodou, zmizelo časem slovo „trestanecké“, patrně pro jeho význam. Vězni nejčastěji o táborech hovořili a dodnes hovoří jako o „lágrech“ nebo „koncentračních táborech“. Srv. odkaz platný k 11. 8. 2010: http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_jachymov.php a PETRÁŠOVÁ, Ludmila: *Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949–1961*. In: *Sborník archivních prací*, roč. XLIV, č. 2, MV-ČR 1994, s. 335–447.

2 K významu slova „bonzák“ KOMÍNEK, Milo: *I pod oblohou je peklo*. Moravia Publishing Inc, Toronto 1991, s. 27: „[...]Většina chodbařů a vězňů, kteří se v různých funkcích pohybovali v blízkosti bachařů, velitelství věznic a táborů jako starší tábora (táborák), se rekrutovali z řad lidí, pro něž byl zločin povoláním. Ve vězeních a táborech to byli udavači – ‚bomzáci‘, pro které byl kriminál

Ve vzpomínkách pamětníků figurují postavy bonzáků³ jako nepříjemných ztrpčovatelů již tak těžkého života v uzavřeném prostoru lágrů. Někteří na ně vzpomínají s netajeným despektem, jiní o nich hovoří s jistou ironií, občas se lze setkat s určitou mírou pochopení pro činy (nejednou nedobrovolné), jichž se tito jedinci dopouštěli. Platí zde, že osobní zkušenost každého jednoho vězně (mukla) je nezastupitelná.⁴ Historik, pracující s vyšetřovacími spisy StB, se dříve či později dostane k případu „nasazení agentů při vyšetřování“, tedy při přípravě procesů. Podat souhrnný přehled o agenturní práci agentů ve vazebních věznicích, vězeních a v táborech není – a zřejmě ani v budoucnu – nebude možné. Příčin je několik: „*Souhrnné informace a organizační dokumenty právě z tohoto období počátků komunistického režimu ale chybí. Podobně jako v jiných oborech své činnosti jednali v té době příslušníci SB i zde svévolně a improvizovaně, bez schválení kompetentními místy a bez řádné evidence. Za pozornost stojí skutečnost, že pro StB byly první obecné směrnice k provádění agenturně operativní činnosti vydány až v roce 1951.*“⁵

Praktické (operativní) nasazení agentů nezřídka omezovaly organizační a formální nedostatky; navíc utajit spolupráci nebylo ve specifickém prostředí věznic a táborů jednoduché. Mnozí agenti sami sebe prozradili, zejména když na nich byla spolupráce vynucena obzvláště hrubým nátlakem. Užívané (a patrně přímočaře účinné) metody z pomezí násilí a vydírání měly patrně přednost před jiným způsobem agenturního závazání (později byla motivace ke spolupráci podpořena finanční odměnou⁶). Nepodlehnout a odolat nátlaku vedoucímu ke spolupráci, nemohl dokázat každý. Stejně tak, ne každý agent se dokázal vypořádat s důsledky svého podlehnutí. Dobrovolné a záměrné dekonspirace agentů svědčí o nedodržování základních zásad a postupů při jejich získávání. „Směrnice o agenturně operativní práci“, vydané TRMV č. 72 ze dne

nutným následkem jejich profese, a proto neměli žádné mravní zábrany, když se jednalo o jejich prospěch. Vězeňské správy znaly dobře mentalitu těchto lidí a používaly je za různé ‚výhodičky‘ k tě nejšpinavější práci v kriminále: ‚ke shazování – udávání spoluvězňů.‘

- 3 Bonzák i bomzák, bonzovat i bomzovat. Nový akademický slovník cizích slov zachycuje obě varianty tohoto slangového výrazu. Slovník nespisovné češtiny pracuje s podobou bonzák (bonz, bonzovat, bonzárna, bonzblok, bonznout). Varianta s -n- je v praxi výrazně četnější. Ústav pro jazyk český AV ČR.
- 4 Pro výkon určité funkce byla mezi „MUKLI“ (Muži Určení K Likvidaci) považována za takřka samozřejmou, ba přímo nutnou, podmínka podepsání „vázacího aktu“. Vědělo se, že starší táboara a jeho zástupce (a s velkou pravděpodobností i starší baráku a jeho zástupce) budou „vázaní agenti“. Jejich autoritu nemusel tento fakt nutně podlamovat (byl považován za nutný) jako to, jaké postoje a formy chování zaujímal vůči ostatním, zejména k politickým vězňům.
- 5 TOMEK, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948–1989*. In: *Dvě studie o československém vězení 1948–1989*. ÚDV, Praha 2000, s. 7.
- 6 Tamtéž, s. 12: „Agentura mohla být podle směrnic odměňována především finančně, převodem peněz na vězeňské konto agenta, a to v částkách od 200 Kčs, které schvalovali podle jejich výše funkcionáři krajských odborů nápravných zařízení (součástí krajských správ Ministerstva vnitra), náčelník SNZ, částky nad 1000 Kčs pak schvaloval ministr vnitra.“

20. 4. 1954,⁷ ukládaly zavazovat ke spolupráci „spolehlivé vězně“, což v prostředí vězení, a v případě politických vězňů (podobně jako u vězňů kriminálních) vyznívá jako protimluv. Z uvedených důvodů je zřejmé, že získání spolupracovníci-agenti, podobně jako výstupy z jejich nasazení, přesněji z jejich agenturně operativní činnosti (AOP), ne vždy vyhovovali ideálním představám operativců StB. Platí však, že jednotlivé případy mají přes mnohé podobnosti svou vlastní a neopakovatelnou historii, s níž se pojí jméno agenta a předmět vyšetřování; jedno od druhého nejde oddělit. Pomocí komparace lze mezi jednotlivými případy občas osvětlit způsob nasazení a úkolování agenta AOP. Často, jak bude patrné, to bude právě on, kdo bude hrát na podkladě archivních pramenů pomyslnou hlavní roli, přestože realita úkolování tomu neodpovídala. Práce operativců zůstává v konkrétních případech skryta. To, co o ní víme, vyplývá z dochovaných archivních dokumentů týkajících se převážně někoho a něčeho jiného.

Jedinec v totalitní společnosti, natož vězeň, v padesátých letech bytost takřka bezprávná, neměl mnoho možností, jak se bránit vnějšímu tlaku. Pokud měl štěstí, mohl se spolehnout na své kamarády. Disponoval-li značnou dávkou tělesných a duševních sil (nezastupitelným faktorem byl věk vězně) – přežil a mohl po propuštění začít nový život. Přesto nejedna z bývalých muklů považuje období svého věznění za nevšední dar, pro neúčastněné těžko pochopitelný... Mnozí se snaží na toto období svého života vzpomínat s nadhledem, na nejednu událost i s laskavým humorem. Většina z nich však nezapomíná na prožitá příkoří, na kamarády, s nimiž se museli navždy rozloučit, na každodenně těžký, nesnesitelný život v lágru; a mezi takové zkušenosti patří i vzpomínky na agenty – bonzáky. Ve vzpomínkách vystupují často jako zvláštní postavy, s nimiž nikdo nechtěl mít nic společného; lidé bez zázemí, přátel, charakteru. Případ Arnošta Bočka, dlouholetého agenta StB, nebude výjimkou. Dokládá však, že věci mohou být jiné, než se na první pohled – v našem případě při čtení archivních dokumentů – zdají. Nejedná se fakticky o příběh jednoho člověka, na to je příliš spojen s osudy jiných lidí. A v neposlední řadě jde také o to, jak o těchto událostech vypovídají dobové dokumenty; ani jejich příběh není bezpředmětný. Není nezajímavé sledovat (nebo se alespoň o to pokusit), co v dokumentech je (a proč) a co (patrně) není, jak se (v průběhu let) listiny mění, jak zaznamenávají dané události, jak je lze doplnit výpovědí pamětníka (a upřesnit tak – je-li třeba – jejich konečné vyznění).

Dne 26. března 1956 vypracoval referent Správy MV Jáchymov podporučík Vratislav Lokvenc „*Usnesení o zahájení vyšetřování Arnošta Bočka, toho času vězně, ÚNZ Ostrov u K. Varů, jenž vypověděl závažné okolnosti o činnosti odsouzených Miloše PECKY, Miroslava KREJZY,⁸ Karla TLUSTOŠE, Richarda DOLEŽALA a civilního*

7 Tomek, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních*, s. 7.

8 Případ je v nutné zkratce, z níž vyplývá pochopitelný díl nepřesností, na níž mám i já svůj podíl, popsán v knize *Abeceda komunismu*. Ostatně účel příběhu, podobně jako knihy, v níž byl publikován, byl jiný, přinejmenším seznamovací a popularizační. Srv. NAVARA, Luděk – ALBERCHT, Josef: *Abeceda komunismu*. Host, Brno 2010, s. 19–28. V knize došlo na s. 22 k záměně popisky fotografie: u podobenky Arnošta Bočka, je uvedeno, že jde o Miloslava Krejzu

zaměstnance n. p. Jáchymovských dolů v Příbrami, Jaroslava ŠIMŮNKA.“ Arnošt Boček výše jmenované obvinil „ze špionážní činnosti, která měla spočívat v odcizování vzorků uranové rudy a plánek šachty.“ Vězni měli předávat vzorky rudy spolu s „některými plánky šachty [...] civilnímu zaměstnanci ŠIMŮNKOVI“. Boček byl podle vlastních slov svědkem této činnosti a vypověděl-li „při svém vyšetřování u KS-MV Praha“⁹ tyto skutečnosti, musel vědět, že svým obviněním spouští mechanismus procesních úkonů, na jehož konci budou jeho spoluvězni za udanou činnost potrestáni. Nemusel jistě znát, jak velkému trestu, ale musel vědět, že proces vyšetřování bude s největší pravděpodobností ukončen soudním přelíčením. Přesto své spoluvězně neváhal obvinít.

Vyšetřování „trestné“ činnosti v „n. p. uranové doly Jáchymov“ prováděla „Krajská správa ministerstva vnitra Praha.“ Do protokolu¹⁰ Boček uvedl, že: „Milana Pecku [...] poznal po svém příchodu na tábor Bytíz v lednu 1955 [...],“¹¹ pracoval s ním „na díle 5/201 na šachtě č. 10,“ kde se seznámil i s „Milanem Krejzou.“ Po třech měsících došlo k výměně směny, od té doby měl Boček pracovat pouze s Peckou, čehož, jak do protokolu uvedl, využil k bližšímu seznámení. Oba muži údajně znali „některé lidi, které pracovali s USA zpravodajskou službou v záp. Německu,“ což je mělo sblížit natolik, že prý Miloš Pecka Bočkovi „sdělil, že mnozí lidé na táboře se budou snažit mě získat k tomu, abych se opět vetřel v důvěru orgánů Stb a získával tak zprávy pro odsouzené.“¹²

– „šotek“ v kontextu vyprávění takřka signifikantní: v archívních dokumentech se objevují chyby ve psaní křestních jmen a příjmení. V případě pana Krejzy uvádím na tomto místě jeho křestní jméno Miloslav. U pana Pecky jméno Miloš. Problém psaní jména a příjmení Arnošta Bočka bude řešen níže. V textu jsem zvolil následující úzus: V citacích jeho jméno a příjmení přesně přepisuji z dokumentu, v textu uvádím formu zápisu podle matriky: Arnošt Boček.

- 9 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond, (dále jen f.) Vyšetřovací spisy – Karlovy Vary, (dále jen MV KV) Vyšetřovací spis, arch. č. V-2064 KV. Osobní vyšetřovací sv. č. 108 proti Arnoštu BOČKOVI (dále jen Vyšetřovací spis, arch. č. V-2064 KV). Usnesení o zahájení vyšetřování ze dne 26. 3. 1956.
- 10 Tamtéž. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHKA ze dne 27. 9. 1955. Krajská správa MV Praha.
- 11 V roce 1953 vznikl na Příbramsku další pracovní tábor související s těžbou uranu. Nacházel se u šachty č. 11 poblíž osady Bytíz a nesl označení NPT-Z. I zde počty vězňů rychle vzrůstaly. Ke dni 25. prosince 1954 bylo v tomto nápravně pracovním táboře vězněno 1580 odsouzených a o rok a půl později, 13. července 1955, již 1894 osob. Z velké části šlo o politické vězně. Také tady zajišťovala ostrahu zvláštní jednotka SNB. Stejně jako tábor Vojna bylo i vězeňské zařízení Bytíz střeženo příslušníky 4. praporu útvaru SNB Jeřáb, a to až do roku 1954, kdy ostrahu převzal 4. prapor 6. brigády Vnitřní stráže Ministerstva vnitra. Citováno z materiálu Památníku Vojna, pobočky Hornického muzea Příbram: http://www.kr-stredocesky.cz/NR/rdonlyres/802F10EB-9501-4545-982F-F3B2A71B8334/0/4770pamatnik_vojna.doc; odkaz platný k 21. 7. 2010.
- 12 Bude ještě upřesněno, že protokoly o výpovědi, sepsané na Krajské správě ministerstva vnitra v Praze, patrně celkem přesně zaznamenávají podstatu Bočkových výpovědí (stejně jako ostatních). Dále bych rád upozornil na zajímavé otočení rolí tak, jak je předkládal vyšetřovatelům Arnošt Boček, když on sám, coby agent StB tvrdil, že vězni chtějí, aby se Pecka „opět vetřel v důvěru orgánů Stb. a získával tak zprávy pro odsouzené“. Tedy agent StB upozorňuje vyšetřovatele na „agenta vězňů“. Věc jistě paradoxní. Byla však podstata popisované skutečnosti (a nejen v tomto případě) nemožná, nereálná? Byť je také možné, že se jednalo o plané osočení spoluvězně...

Plnou důvěru svého spoluvězně však Boček nezískal, neboť „Pecka vždy asi na 2 hodiny odešel [...] jedenkrát jsem za ním šel, a sice na dílo 5/217- jich [spr. Jih – pozn. aut.], kde bylo průlezné oddělení až na povrch.“

PŘÍJÍMÉ PŘÍJMĚ

Podávají: *Arnošt Botschek*
 Fotovražd: náčelník součástí MV Schvaluji: *Arnošt Botschek*
 Dne *29. 3.* 1956. Dne *31. 3.* 1956. 1a

Usnesení o zahájení vyšetřování

Dne 29. března 1956 v (místo) Jáchymově
 Já LOKVENC Vratislav podporučík, referent
 Správy MV Jáchymov
 (příjmení, jméno, hodnost, funkce příslušníka, součást MV)

po prostudování materiálu získaného orgány ministerstva vnitra o nepřátelské činnosti:

- příjmení BOTSCHEK 2. jméno Arnošt 3. rození Ostrava (zdvojené příjmení)
- data narození 26.11.1927 5. místo narození Ostrava
- bydliště Coburg v Sentagsanger 1, Bavorsko
- povolání cukrář 8. v oboru potravinářském
- místo zaměstnání t.č. odsouzený v ÚNZ Ostrov u K. Varů
- odbornost (vzdělání) 4 tř. měst. školy 11. soc. charakter dříve nyní česke
- státní příslušnost čsl. 13. národnost česke
- stran. přísl. (současná) / 15. stran. přísl. (dřívější) /
- druh pachatele: iniciátor, organisátor, svedený iniciátor 17. bývalí lidé /
- náboženství, sekty / 19. buržoasní nacionalisté /
- objekty narušené trestným činem /

z j i s t í l j s e m , ž e

Arnošt BOTSCHEK odsouzený v ÚNZ Ostrov u K. Varů v měsíci září 1955 až listopadu 1955, při svém vyšetřování u KS-MV Praha, vypověděl závažně okolnosti o činnosti odsouzených Miloše PECKY, Miroslava KREJZY, Karla TLUSTOŠE, DOLEŽALÁ a civilního zaměstnance n.p. Jáchymovských dolů v Příbrami, Jaroslava ŠIMŮNKÁ.

Jmenovaný ve své výpovědi shora uvedené osoby obvinil ze špiónážní činnosti, která měla spočívat v odciizení vzorků uranové rudy a plánek šachty. BOTSCHEK uváděl, že PECKA a KREJZA vzorky uranové rudy ukrývali na pracovišti s některými plánky šachty a tyto věci, že předávali civilnímu zaměstnanci ŠIMŮNKOVI. K tomu se vyjadřoval, že sám byl této činnosti svědkem.

Tímto jednáním BOTSCHEK zavedl příčinu ke stíhání odsouzených Miloše PECKY a Miroslava KREJZY a dále zapříčinil další vyšetřování civilního zaměstnance Jaroslava ŠIMŮNKÁ. V průběhu vyšetřování jmenovaných nebyla tímto trestná činnost prokázána a

Oním průlezným místem byl tzv. „komín“. V odborné terminologii „svislé mezi-patrové důlní dílo, budované za účelem komunikace mezi šachtami nad sebou se vyskytujícími“. Pravidelné cesty na „komín“, podle Bočkových výpovědí, konal Pecka za účelem hledání vhodného místa k útěku. Tím, že údajně odešel hledat takové místo bez Bočka, vyjádřil k jeho osobě nedůvěru, již Peckovi Boček dle svého tvrzení vyčetl. Za snahou utéci měla být obava z výhružek, které Pecka dostával v souvislosti s podáváním zpráv „o chování odsouzených, kteří pracují s bezpečnostní službou na táboře“. Komu, kam a jak měly být zprávy o spolupracovnících StB předávány, není v protokole uvedeno. Z určitých náznaků se lze domnívat, že zprávy měly být podávány tajně vězeňské samosprávě, ustanovené na táboře vězni, o níž se však prakticky z Bočkových protokolů nic dalšího nedovíme. Pravděpodobně šlo o jednu z mnoha Bočkových fabulací. Ostatně se je budeme snažit postupně rozkrývat.

Z další části protokolu vyplývá, že Pecka navrhl společný útěk. Boček sice odpověděl, „že prozatím uprchnout nehodlám a že v pozdější době bych byl ochoten s ním uprchnout,“ místo toho mu ale „nabídl pomoc“, spočívající v prozrazení možných záchytných bodů v okolí Příbrami. Protokol zaznamenává více než dvojnásobně upřesnění „zamýšlené pomoci“: „Protože jsem v době okupace sloužil v německé armádě v sanatoriu na Pleši, znal jsem některé záchytné bunkry, které byly vybudovány německou armádou pro záškodnickou činnost po roce 1945. O jednom z těchto bunkrů jsem mu řekl. Nevím dnes již, zda-li to byl bunkr ‚Skalka‘ v Kařízku, nebo vedle zámku v Dobříši. Věděl jsem, že oba tyto bunkry byly již v roce 1946 odhaleny a likvidovány.“¹³

Ať již spolu mluvili o útěku či nikoliv – a je pravděpodobné, že nikoliv – (v této souvislosti je irelevantní i zaznamenaná poznámka o úkrytech), dle zaprotokolované výpovědi důvěroval Miloš Pecka Bočkovi natolik, že mu na oplátku odhalil podstatu své ilegální činnosti:

„Zavedl mně na žílu č. 4-jich, na II. patro šachty č. 10, kde se již netěžilo, a to z těch důvodů, že tam byl zával. Když jsme přišli od komínu č 217-jich na překop, vešli jsme do třetí chodby od začátku překopu, kde asi po 50 metrech polozavalené chodby jsme narazili na velký kámen o průměru asi 1 metr. PECKA tento kámen nadzvedl, odsunul, takže jsme mohli vstoupit do chodby, která byla čerstvě vydřevěná. V této chodbičce jsem viděl na zemi kilové pytlíčky na zkoušku rudy. Dnes již si nevzpomínám, kolik těchto pytlíčků bylo, ale jednalo se o větší množství. Mimo to byla asi 1 metr od sáčku s rudou v jamce asi 60 cm bednička od rudy kovová, ve které byly uloženy různé plánky a náčrty jednotlivých pater a dobývek. Při té příležitosti mě PECKA řekl, že před námi, to jest na ranní směně, tam byl Milan KREJZA, [spr. Miloslav] který tam dával nějaké nové plánky, které získal od svých kamarádů, potrestaných měřičů z šachty č. 10, a bedničku neukryl a nezahrabal.

K tomu mi PECKA vysvětlil, že první důvod k jeho útěku který mi před tím řekl, není tak závažný jako to, že provádí průmyslovou špionáž, to jest posílá vzorky rudy a plánky

13 Citovaná věta vyjadřuje reálný, tedy odtažitý vztah Arnošta Bočka k Milanu Peckovi a naznačuje i Bočkovo prvotní postavení „svědka“ před vyšetřovateli.

*a pracovišť.*¹⁴ *Toto mi PECKA dle jeho řeči řekl proto, abych já věděl o jeho činnosti /?/ a tak mu byl nucen pomoci k útěku,*¹⁵ *a zdůraznil, že asi vím, co by ho čekalo v případě prozrazení jeho činnosti.*¹⁶

Arnošt Boček do protokolu vypověděl, že se snažil zjistit postup (spolu)vězňů a jejich civiliních spolupracovníků, který tajně užívali při tajném, ilegálním odesílání vzorků rudy a plánek šachet. Dělo se tak prý za pomoci civilního zaměstnance, kolektora, jemuž „balíčky s rudou“ předával Krejza. Příjmení kolektora Boček neznal, proto mu byla předložena fotografie muže, který, jak s jistotou prohlásil, „vynášel ze šachty odsouzenému PECKOVI a KREJZOVI vzorky rudy a plánky pracovišť k špionážním účelům [...] jakákoliv záměna je vyloučena.“¹⁷ Více než o měsíc později, 8. listopadu 1955, doplnil Arnošt Boček k vyšetřování další informace.¹⁸ Jmenoval bývalého majora Čepelku, jenž jako „velmi dobrý kamarád [...] odsouzených PECKY a KREJZY [...] jistě mohl mnohé vědět o [...] odcizování rudy ze šachty Bytíz.“ Zároveň Boček potvrdil nejen svou vlastní předchozí výpověď, ale i připravenost „[...] PECKU a KREJZU usvědčiti přímo tváří v tvář“.

Vyšetřovatelé se pochopitelně nespokojili pouze s protokolárními výslechy Arnošta Bočka. Zaměřili se na obviněné osoby – Miloše Pecku a Miloslava Krejzu. Miloš Pecka známost s Miloslavem Krejzou, s nímž se dobře znal, potvrdil, stejně jako pracovní vztah s Arnoštem Bočkem, jenž ho „[...] několikrát navštívil na světnici, kde jsem bydlel.“¹⁹

14 Výše podtržené věty jsou v protokolu podtrženy modrou inkoustovou tužkou.

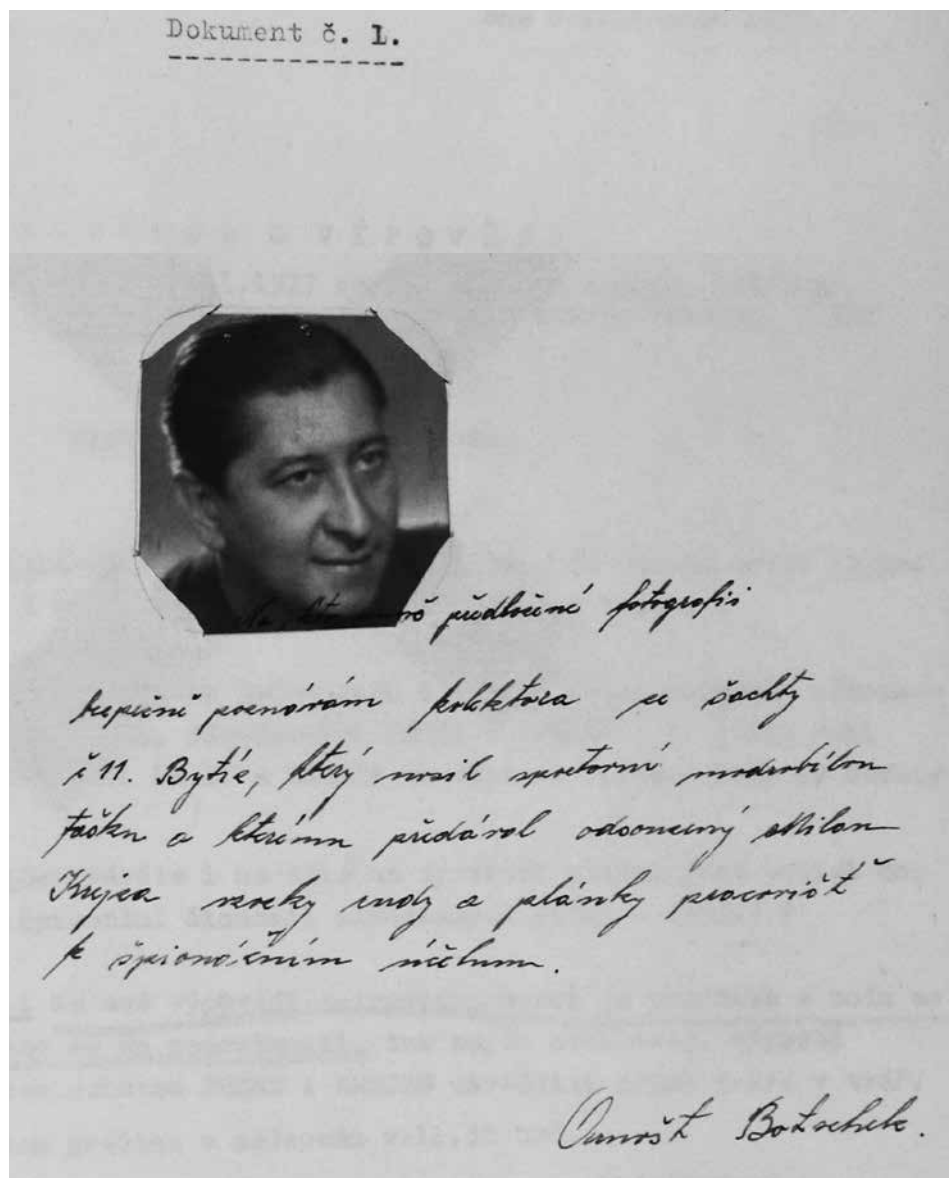
15 Část věty je v protokolu podtržena červenou inkoustovou tužkou. Otazník, taktéž napsaný dodatečně červenou inkoustovou tužkou, v textu ohraničený hranatými závorkami, je do protokolu připsán na vnitřním kraji listu před slovem „činnosti“. Pravděpodobně upozorňuje, spolu s červeně podtrženou částí věty, na nelogičnost tvrzení v protokolu, díky čemuž lze předpokládat, že protokol je v zásadě relativně přesným záznamem protokolární výpovědi Arnošta Bočka, a nikoliv předem připravený materiál. Také v dalších citovaných protokolech jsou některé věty podtrženy modrou nebo červenou inkoustovou tužkou. Modře zvýrazněné údaje mají faktografický charakter. Červeně podtržené věty upozorňují na možné nesrovnalosti, nejasnosti, nelogičnosti a otázky ve výpovědích. V tomto smyslu bude na takto podtržené věty v následujících citacích také odkazováno. Vyšetřujícím orgánem byl starší referent por. Jiří Danda, který se na konci protokolu čitelně podepsal – jedna z dalších indicií, že protokol zachycuje skutečnou Bočkovu výpověď.

16 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHKA ze dne 27. 9. 1955. Krajská správa ministerstva vnitra Praha.

17 Tamtéž. Protokol o poznání ze dne 27. 9. 1955. Věta v protokolu je podtržena modře. Ke strojopisné části protokolu je připojen list s vlepenou fotografií, pod níž je Bočkovým rukopisem připsáno: „Na této mě předložené fotografii bezpečně poznávám kolektora ze šachty č. 11 Bytíz, který nosil sportovní modrobílou tašku a kterému předával odsouzený Milan Krejza vzorky rudy a plánky pracovišť k špionážnímu účelu. Arnošt Boček. V Jáchymově dne 27. 9. 55.“ Pod Protokolem o poznání jsou připojeny podpisy vyšetřujícího, svědka, vyšetřovaného, viz níže.

18 Tamtéž. Protokol o výpovědi odsouzeného ze dne 8. 11. 1955. „Otázka: Hlásil jste se k výslechu s tím, že chcete uvést nějaké nové okolnosti k vyšetřování případu.“ Ze „svědka Arnošta Bočka“ se stal i podle zápisu protokolu „odsouzený“ – viz následující text o posunu ve vyšetřování.

19 Tamtéž. Protokol o výpovědi obviněného (Miloš PECKA) ze dne 25. 10. 1955.

Dokument č. 1. Protokol o poznání „kolektora“, podepsaný Arnoštem Bočkem. (ABS)

Další otázky vyšetřovatelů směřovaly k podstatě obvinění: „O jaké trestné činnosti jste hovořil s Arnoštem BOTSCHKEM?“ Miloš Pecka samozřejmě popřel jakýkoliv hovor o něčem takovém. Ve své odpovědi navíc vyšetřovatelům popsal nepsané pravidlo, podle něhož naprostá většina odsouzených mezi sebou nehovořila o detailech

své činnosti před svým zatčením. Odsouzené k tomu vedla pochopitelná opatrnost a obezřetnost. Pecka do protokolu před vyšetřovateli uvedl, že jeho přítel Miloslav Krejza byl odsouzen za „*velezradu a špionáž [...] na 15 roků*“, nevěděl ale údajně nic o podstatě jeho „*trestné, odbojové činnosti*“, na rozdíl od mnoha podrobností, s nimiž se mu „*svěřil*“ Arnošt Boček, odsouzený podle jeho vlastních slov „*k trestu odnětí svobody na doživotí pro velezradu a špionáž.*“²⁰ O dva dny později se vyšetřovatelé zaměřili na Peckovy styky s civilními zaměstnanci a na případnou „*trestnou činnost*“, na které se s nimi měl podílet. Vyslýcháný Pecka něco podobného opět popřel, a to i po konfrontaci s Bočkovým protokolem, po níž následovala protokolárně zaznamenaná upozornění:²¹

*„Vaše zapírání je zbytečné, vypovídejte po pravdě o své špionážní činnosti! [...] Protože i nadále zapíráte, cituji vám další část výpovědi Arnošta BOTSCHKA [...], zanechte proto zbytečného lhaní a vypovídejte pravdu!“*²² V následující odpovědi Miloš Pecka zpochybnil jakýkoliv hovor s Bočkem týkající se nejen plánování společného útěku, ale i „*o průmyslové špionáži, neboť jsem žádnou neprováděl, ani jsem nevěděl o tom, že by někdo z odsouzených něco takového prováděl.*“ Následovalo důrazné upozornění ze strany vyšetřovatelů: „*Vaše dosavadní výpověď potvrzuje pouze to, že jste zatvrzelým lhářem [...] Z předestřených částí výpovědi je vám jasné, že celá vaše činnost je známa. Jest proto nesmyslné z vaší strany dále popírat. Vypovídejte pravdu o vaší protistátní činnosti!*“ Po rozhodném odmítnutí předkládaných obvinění – pro vyšetřovatele patrně dostatečně usvědčujících – následovalo ukončení protokolárního výslechu. V poslední zaznamenané odpovědi nejenže Pecka trval na své výpovědi, navíc ještě zdůraznil, že Boček si obvinění „*vymyslel, nebo se jeho výpověď týká někoho jiného [...] dle toho, o jaké nelogické smyslenky mě vyprávěl o sobě, pokládám ho za schopna si celou věc vymyslet.*“²³

Výslech Miloše Pecky pokračoval 10. listopadu, tedy dva dny po tom, co Boček potvrdil vyšetřovatelům ochotu přímé konfrontace s obviněným Peckou,²⁴ a vyšetřovatelé skutečně ke konfrontaci přistoupili. Při ní Boček opakoval svá předchozí tvrzení, která Pecka popíral. Vyšetřovatelé pokládali Bočkovi otázky, z jejichž formulací můžeme usuzovat, že o předkládaném obvinění nepochybují.²⁵ Zatímco Pecka musel reagovat na úsečné a do protokolu takto zapsané: „*Vyjádrěte se k této odpovědi!*“

20 Toto sdělení Arnošta Bočka se nezakládalo na pravdě, alespoň pokud se týkalo výše trestu. Věta v protokolu podtržena červenou inkoustovou tužkou. První protokolární výslech Miloše Pecky začal ve 13.30 hodin, skončil téhož dne v 16.00 hodin. Pod kolonkou „*vyšetřující*“ se nachází podpis „*star. PRESL Jan v.r. referent.*“

21 Vyšetřovatelé Miloše Pecku seznámili s výše citovaným obviněním z protokolu Arnošta Bočka. Není proto na tomto místě znovu citováno.

22 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi obviněného (Miloš PECKA) ze dne 27. 10. 1955.

23 Věta v protokolu podtržena červenou inkoustovou tužkou.

24 Viz výše citovaný Protokol o výpovědi Arnošta BOČKA ze dne 8. 11. 1955.

25 Například: „*Otázka ods. BOTSCHKOVI: Pokračujte ve výpovědi, jak a kde Vás Pecka do špionážní činnosti zasmětil, a co Vám ukazoval?* Srv. Protokol o výpovědi odsouzeného (Miloš PECKA) ze dne 10. 11. 1955.

případně: „*Vypovídejte k tomu!*“²⁶ Po marném ohrazování se vůči předkládaným obviněním nakonec Pecka uvedl argument, jehož hodnověrnost se jen stěží dala popřít: „*Tuto výpověď BOTSCHKA naprosto popírám, neboť se nezakládá na pravdě a je nelogická již z toho důvodu, že kdybych něco takového prováděl, nikdy bych se s tím nesvěřoval BOTSCHKOVI, který při našem seznámení sám o sobě prohlásil, že byl spolupracovníkem Stb. a tato pověst ho také předcházela.*“²⁷ V dalších odpovědích upřesňoval a vyvracel Bočkova nelogická tvrzení, podle nichž měl provádět „špionážní činnost“. Po určité chvíli byl Arnošt Boček z vyšetřovací místnosti odveden, předtím však oba odsouzení společně podepsali příslušnou část protokolu.

Vyšetřovatelé se poté zaměřili na osobu Arnošta Bočka, přesněji na to, jak se mezi vězni prezentoval. „*BOTSCHKEK mi vyprávěl, že z pozůstatků Hitlerovy mládeže na Ostravsku ustavil nějakou skupinu, která měla vyhodit vlak, a v r. 1947 byla jejich činnost prozrazena a BOTSCHKEK byl odsouzen na několik let. V r. 1948 prý uprchl z pracovního útvaru v Jeseníkách a odešel ilegálně do záp. Německa. Tam měl prodělat nějaký výcvik a byl poslán zpět s určitými úkoly. Byl opět v ČSR zatčen a v Plzni znovu odsouzen. Mezi tím prý se stal příslušníkem Stb. a vyšetřoval tam prý případ nějakého dr. ČECHA a býv. ministra KOPŘIVU. V Plzni prý také dělal přednášky pro příslušníky a předváděl psychologické výsledky a těchto dvou jmenovaných. Potom prý navázal prostřednictvím jednoho příslušníka spojení se záp. Německem s dr. BERTSCHEM a podával mu zprávy a tom, co se děje v Plzni. Pak to nějak vyšlo najevo, příslušník, se kterým spolupracoval, byl zastřelen a BOTSCHKEK prý dostal trest smrti provazem, který mu byl změněn na doživotí. Toto mi BOTSCHKEK vyprávěl asi týden po našem seznámení a já jsem to pokládal za nelogické žvanění.*“²⁸

Vyšetřovatelé se také snažili zjistit, zda Bočkovo obvinění Miloše Pecky a Miloslava Krejzy nebylo vyprovokováno jejich osobními spory s ním. Dozvěděli se, že nikoliv.

Den po posledním zaznamenaném výslechu Miloše Pecky začali vyšetřovatelé s výsledky dalšího obviněného – Miloslava Krejzy, který potvrdil své přátelství s Peckou, pracovní kontakty s Bočkem, ale důrazně odmítl jakoukoliv „protistátní činnost“.²⁹ Dne 9. listopadu byl Miloslav Krejza seznámen s Bočkovou protokolární výpovědí. Obligátní odpověď, kterou možno nalézt u obou obviněných: „*Toto rozhodně popírám*“, je v protokolu Miloslava Krejzy přímo „podryta“ výrazným tahem červené inkoustové tužky.³⁰ V dalších odpovědích Krejza poukázal na faktické rozpory v Bočkově popisu jejich údajné „trestné činnosti“. Šlo o technické a faktograficky snadno ověřitelné údaje, ukazující v tomto smyslu na nehodnověrnost celého obvinění.

26 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi odsouzeného Miloše PECKY ze dne 10. 11. 1955.

27 Tamtéž. Věta podtržena červenou inkoustovou tužkou.

28 Tamtéž. Části vět jsou podtrženy červenou inkoustovou tužkou. Citace je přepisem celé Peckovy odpovědi z této části protokolu.

29 Tamtéž. Miloslav Krejza byl do protokolu vyzýván: „*Zanechte zbytečného lhaní a vypovídejte pravdu!*“

30 Tamtéž. Protokol o výpovědi odsouzeného Miloslav KREJZY ze dne 26. 10. 1955.

Krajská správa ministerstva vnitra

P r a h a .

31

C. j.

Dne 25. října 1955.

Vyhotoveno 4 x.

Protokol o výpovědi

o b v i n ě n ě h o

Jméno a příjmení Miloš P e c k a
 Narozeny 29.2.1930 v Brandýse n.Labem
 povoláním automechanik kde t.č.
 Rozená - přezdívká
 bytem ve výkonu trestu NPT Příbram
 stav svob. jméno manž.
 rozená počet dětí
 národnost česká stát. přísl. čsl.
 školní vzdělání obecné, 4.r.měšťanské, 3.r.pokr.
 voj. poměr nevoják rodiče Antonín
Rosálie rozená Nováková
 majetkové poměry nemajetný
 dřívější tresty 13.r.odnětí svobody
 totožnost zjištěna v místě pobytu
 politická příslušnost bez

Výslech započat ve 13.30 hodin.

Obviněný byl poučen dle § 93 tr.řádu a na kladené otázky
 vypovídá :

Otázka : Uveďte po pravdě s kým jste udržoval styky v době, kdy jste byl v NPT Bytíz !

Odpověď : Do NPT Bytíz jsem byl předán v květnu r.1953. Nejdříve jsem byl zařazen na překop III. patro šachta č.11.Po krátké době jsem změnil pracoviště a pracoval na několika dalších patrech v šachtě č.11. V době zařazení na překopu jsem se seznámil s odsouzeným Milanem KREJZOU se kterým jsem byl zařazen v jedné pra-

Utl. schválen a proprac.

Miloš Pecka

Na základě Peckovy a Krejzovy výpovědi přehodnotili vyšetřovatelé postoj k Arnoštu Bočkovi. Již 11. listopadu, tedy den po Bočkově konfrontaci s Milošem Peckou, byl s Bočkem pořízen další, poměrně krátký, jednostránkový protokol. Protokolární výslech započal v 9 hodin, s polední přestávkou mezi 12.30 až 14 hodinou, trval do 16.30. Pořízený záznam obsahuje z prakticky celodenního výslechu pouze dvě otázky a dvě odpovědi. Část první otázky dokládá, že vyšetřovatelé prověřili příslušné námitky obviněných Krejzy a Pecky, dokazující nesmyslnost Bočkových tvrzení:

„Bylo zjištěno že místo, které jste udal a sám ukázal, neodpovídá záznamům na šachtě a nesouhlasí s tím, co jste uvedl.“³¹ Poslední věty z odpovědi na dvě položené otázky shrnují podstatu případu: „Vše, co jsem vypověděl o špionážní činnosti na dole Bytíz [...] je vymyšleno, vyhláno a zkombinováno mnou. [...] Nyní, když vidím, že bych byl fakty usvědčován ze lži, odvolávám svoji výpověď a chci vypovědět plnou pravdu, jak a proč k celé věci s mé strany došlo.“³²

Konfrontaci s obviněnými se Boček nebránil, neboť doufal, že „[...] vyjde najevo nějaká skutečná činnost [...]“. Vyšetřování se zaměřilo na motivaci a popis „zkombinování“ falešného obvinění, přičemž Boček zopakoval svá předchozí tvrzení o plánování společného útěku s Milošem Peckou, zeslabil je však prohlášením o ústní dohodě, provedené beze svědků.³³ Vyšetřovatelé patrně věnovali staronovému obvinění jistou povinnou pozornost, o čemž svědčí dva pořízené protokoly, avšak zdá se, že nepovažovali za důležité Bočkovo tvrzení dále prověřovat. Pravděpodobně pokládali, a zřejmě oprávněně, tuto výpověď za nepravdivou. Motivace k ní byla ze strany Bočka zřejmá: omluvit vznesená obvinění tím, že bude trvat alespoň na nedokazatelné, a tedy i nevyvratitelné, části své původní výpovědi. Neboť v případě nové konfrontace by šlo o tvrzení proti tvrzení. Později se již ani k tomuto obvinění nevracel a motivaci k udání vysvětlil jinou příčinou.

Uvedené a částečně citované protokoly jsou opatřeny čitelnými podpisy vyšetřovatele, tedy Arnošta Bočka, a vyšetřujícího, tedy staršího referenta poručíka Jiřího Dandy. V jednom případě je pod protokolem s Milošem Peckou podepsán jako vyšetřující staršina referent Jan Presl („*stařš. PRESL Jan v.r. referent*“). „*Protokol o poznání*“, v němž Boček obvinil civilního zaměstnance n. p. Jáchymovské doly, byl opatřen podpisem přítomného svědka – poručíka Emila Kováře. Protokoly důsledně rozlišují mezi Arnoštem Bočkem, jakožto svědkem („*Protokol o výpovědi svědka ze dne 27. 9. 1955*“) a Arnoštem Bočkem, jakožto odsouzeným, jak je označován v následujících protokolech. Do uvedeného označení se patrně promítá přístup vyšetřovatelů k Bočkovi. Přesněji, proměna (degradace) vztahu vyšetřovatelů k němu – od svědka, snad v jejich představách z počátku hodnověrného, k odsouzenému.

Podobnou proměnu lze zaznamenat i u obviněných Miloše Pecky a Miloslava Krejzy. Miloš Pecka podepsal 25. a 27. října 1955 příslušné protokoly, označené jako

31 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi odsouzeného Arnošta BOTSCHKA ze dne 11. 11. 1955.

32 V protokolu věty podtržené červenou inkoustovou tužkou.

33 Srv. Tamtéž. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHKA ze dne 17. a 18. 11. 1955.

„Výpovědi obviněného“, v následujícím protokolu již šlo o „Výpovědi odsouzeného“. U Miloslava Krejzy – poprvé vypovídajícího 26. října, tedy jeden den poté, co proběhl výslech Miloše Pecky – šlo již o „Výpovědi odsouzeného“. To svědčí o proměně stanoviska vyšetřovatelů k obviněným Peckovi a Krejzovi. Pokud byli tito dva odsouzení v průběhu výkonu trestu označeni za obviněné, přičemž bylo jasné, že obvinění je vztažené k domnělé trestné činnosti spáchané ve vězení, šlo o formálně horší postavení před vyšetřovateli, než když byli označeni dle svého faktického stavu – za odsouzené. Na základě uvedeného lze předpokládat, že protokoly poměrně přesně zaznamenávají výpovědi jednotlivých aktérů případu a odrážejí proces vyšetřování z pohledu vyšetřovatelů, o čemž svědčí níže uvedená výpověď pana Miloslava Krejzy – pamětníka provedené konfrontace.

Dříve, než se jí budeme věnovat, připomeňme, že „Protokoly o výpovědi“ zachycují konfrontaci úřední odosobněnou formou; dost na tom, že relativně přesně dokumentují závěr a podstatné vyznění konfrontace – nesmyslnost a lživost obvinění. Vzpomínky pamětníka upřesňují detaily z konfrontace a přibližují další události vztahující se k ní. Umožňují nahlédnout do praxe bezpečnostních orgánů a ozřejmují postavení vězně v procesu vyšetřování. Je to vzhled do zákulisí, před nímž stojí sterilní hradba písemných archiválií, stylizovaných protokolů.

Podobenka Miloslava Krejzy. (ABS)

Následující popis konfrontace, toho, co jí předcházelo a co po ní následovalo, je postaven na „výpovědi“ pamětníka, vůči jemuž bylo obvinění přímo vzneseno, pana Miloslava Krejzy.³⁴ Na podzim roku 1955 vyhledal Arnošt Boček na táboře Nikolaj³⁵ bývalého spolupracovníka ze šachty, vězně z tábora Bytíz, právě Miloslava Krejzu. Hlásil se k němu, jako ke svému dobrému známému, z čehož ho jeho překvapený „kamarád“ vyvedl:

„Večer hlásili – odsouzený Krejza a Boček se připraví, odevzdají věci a připraví se ráno na eskortu. Sbalili jsme si všechny věci, ale já jsem ještě chytnul Bočka pod krkem, co je to za opičárnu, protože je jasný, že Boček přijede na lágr někdy ráno nebo v poledne s eskortou, a večer už se máme připravit na eskortu. ‚A on opravdu neví, on opravdu neví, a ty prasečí očička, mžoural, ale, teď se hodně jezdí do Ruzyně, jako kdyby to byl Čedok. Odkud on by věděl, že se hodně jezdí do Ruzyně. Byla to taková jasná odpověď. Načež nás odvezli druhý den na Ústřední tábor. Co bylo s Bočkem, nevím, jestli Boček jel dál nebo...[...] Odebrali mi všechny věci trestanecký a dávali mi moje věci, oblíkli mne do civilu a odvezli do Ruzyně, opravdu. V Ruzyni mne převlíkli, já mám dojem, že ta kompicka doktora Somra mne tam převlíkala, ale převlíkala mne, tedy dozírala na to převlečení velice benevolentně. Takže kalhoty s gumou, který měly padat muklovi, aby měl zaměstnaný ruce, když ho vedli k výslechu, tak mně držely, mně nepadaly. Uniformu jsem měl úplně novou, muklovskou. Bez knoflíků, sako sešitý vpředu, takže to se navlíkalo přes hlavu, ty kalhoty jste si musel držet při pochodu. Já jsem je nedržel, ty držely krásně, a přiléhavá krásná uniforma.³⁶ Ani pár facek jsem nedostal od paní doktorky. Nic, jenom prostě svlíknout, [...] a takový ty běžný úkony [...]“³⁷ Proč jsem dostal takovýhle pěkný vybavení, nevím, nebyl jsem žádný hochštapler jejich.

Zatímco, když přivedli ke konfrontaci Bočka, on měl ty uši malinko trochu nápadný, a teď je měl natřený žlutou masť. Měl nákej ekzém na uších, jak blatníky našluto, držel si kalhoty, který mu padaly, velkou bundu měl na sobě a nic zánovního. A hleděl sverepě na mne. Konfrontace dopadla, jak dopadla, stále: ‚Přiznáte se? [...] Při té konfrontaci dva pořizkové se mne slušně optali, tam v rohu byla židle, obyčejná, dřevěná: ‚Tak konfrontaci, jo? ‚Jo! ‚Dobře, tady se posadte, chcete připoutat? ‚A pane Krejza – už v tom pětapadesátém mi říkali: ‚Pane! – Pane Krejza, máme vás připoutat? ‚No tak připoutat k té židli. ‚Proč připoutat? No moment, vždyť jsem nic neproved. ‚No ne, to je na vaši ochranu, na vaši ochranu. ‚Jak na moji ochranu? ‚Můžete se zaručit, že ho nenapadnete? Kdybyste ho napad, uvědomte si, jak si přitížíte, víte. Takže, to je na vaši ochranu, když vás připoutáme, nemůžete ho napadnout. To byl smysl toho. Nenechal jsem se připoutat. Zaručil jsem se, že ho nenapadnu, a že mi za to nestojí, abych ho napadával.

34 Rozhovor s pamětníkem, panem Miloslavem Krejzou, uskutečněn a zaznamenán 7. července 2010. Archiv autora.

35 Tábor Nikolaj, kód krycího označení A, v oblasti Jáchymov, byl zřízen v říjnu–listopadu 1951, zrušen 1. července 1958.

36 Myšleno ironicky, avšak s praktickým významem. V ironickém kontextu byly vysloveny i následující věty.

37 Mezi ně patřila tělesná prohlídka vězně.

A přivedli Bočka a sednul si u těch dveří na židli. Ty dva vazani se postavili u mne, každý z jedny strany. A teď tam vlezl dovnitř chlápek, zase s dvěma [...]. Poručík Danda, tak ten vyskočil [...] jakejsi soudruh major to byl [...] ‚Jak to, že není připoutanej? [...] Tak se začalo, a znova: ‚Lžete, usvědčuje vás výpověď odsouzeného Bočka.‘ Boček se k tomu vyjadřoval a pořád na mě, abych se přiznal. Tak už jsem se naštvál, šest teček, a říkám: ‚Ano, napište do protokolu, že se přiznávám.‘ Teď se změnila situace, všechno napsutý, jak to, že se najednou přiznává, hajzl. ‚Napište do protokolu, že jsem takovej blbec, že když mi Boček říkal, že je bonzák, tak já jsem říkal: Bočku prosím tě, já tady dělám protistátní činnost, buď tak hodnej a nebonzni to na mne.‘ Oni hloupě hleděli: [...] ‚Co ste to říkal?‘ Říkám, že máte zaprotokolovat, že jsem takovej vůl, že když Boček mi říkal, že je bonzák, tak já jsem mu říkal, Bočku, prosím tě, já tady dělám protistátní činnost, tak kdybys mne nebonznu.‘ A on říkal: ‚Co to je bonzák?‘ A já říkám: ‚No, co to je bonzák? Bonzák je v lágrový hantýrce spolupracovník státní bezpečnosti.‘ A teď vám snad šest těch ukazováčků mi šlo na oči. ‚On vám říkal, že je spolupracovník státní bezpečnosti?‘ Řvali po mně snad všichni. ‚To neříkal, takhle blbě se na lágru nemluví, on říkal, že je bonzák. Bonzák, to je v lágrový hantýrce...‘ Oni se narovnali, významně se podívali na Bočka.“

Následně byla konfrontace Bočka s Krejzou přerušena. Odváděný Miloslav Krejza si všiml, že za dveřmi na chodbě stála ostraha ozbrojená samopaly, věc zdaleka ne samozřejmá. Ve výtahu se bachař „naprosto lidsky“ zeptal odváděného, stojícího obličejem ke stěně výtahu: „*Jak je vám?*“³⁸ Miloslav Krejza odpověděl, že ho bolí hlava, načež mu byl slíben a později i donesen lék; navíc mu bylo zdůrazněno, že má na topení v cele uschován oběd.

Po třítýdenním „klidu“ na cele, kdy nikdo z obviněných „nevěděl, co se děje“, následovalo předvedení Miloslava Krejzy před staršího referenta poručíka Dandu. Okolnosti dodatečného výslechu osvětlují pozadí případu, zejména z hlediska uplatňování zformalizovaných (přitom v podstatě „nenásilných“) praktik vyšetřovatelů StB, jejich přístupu k obviněným i ke „svému“ informátorovi, agentu Arnoštu Bočkovi. Po usednutí na židli byla Miloslavovi Krejzovi položena v zásadě banální a (ne)očekávatelná otázka: „*Přiznáte se?*“ Vyšetřovatel ale nyní ani nečekal na přímou odpověď a více méně rozčilenému „*vyšetřovanci*“ vysvětlil, že pracovníci StB provedli terénní dokumentaci v místech, která Boček popisoval v inkriminovaných protokolech. Šlo s největší pravděpodobností o výše uvedená důlní díla na „*šachtě 5/217 -Jich*“ a „*komín 5/203-Sever*“ v TNP Bytíz. Výjezd do terénu a ověřování odpovědí, jimiž se oba vězni hájili, odhalil nesmyslnost obvinění. Pracovníky StB (Krajská správa ministerstva vnitřní Prahy) provázal důlní dozorce, tzv. štajgr. Musel vymlouvat mnohé nesmysly o závalech na důlních pracích, neboť na rozdíl od Bočkových zkazek, podloží na dole bylo pevné, dokonce jedno z nejpevnějších „*z celého Příbramska*“, a tudíž zde nedocházelo k situacím, jimiž se Boček prezentoval. Zřejmě došlo k ověření i dalších „*reálií*“ z Bočkových výpovědí, jež nejsou v protokolech úplně přesně zaznamenány.

38 Rozhovor s pamětníkem, panem Miloslavem Krejzou, uskutečněn a zaznamenán 7. července 2010. Archiv autora.

Poručík Danda nejenže zpochybnil celé obvinění, navíc se dotazoval, co si ostatní vězni o Bočkovi myslí. Prozradil také, že za smyšlené obvinění obdržel Boček „600 *ko-run* [...] v *táborových poukázkách*.“ Dokonce chtěl znát názor na jeho možné psychiatrické vyšetření, což dosvědčovalo kritický vztah pražských vyšetřovatelů k Bočkovi. Odpověď vyslýchaných ho prý rozesmála, neboť nezávisle na sobě vyjádřili oba, Pecka i Krejza, připravenost zaplatit případné lékařské procedury: „*Mám u vás dost peněz,*“ řekl v možné v nadsázce Miloslav Krejza. Byl to moment přinášející do výslechu atmosféru mírného uvolnění.

Ze strany vyšetřovatele následovalo poodhalení zákulisí celého případu. Poručík Danda se přiznal, že pravdivosti Bočkova obvinění, odhalující prý skutečnou trestnou („*ilegální*“) činnost na Bytízu, naprosto věřil. Taktéž zřejmý měl pak být i výsledek vyšetřování a z něj vyplývající postih obviněných: „*Že on byl* [por. Danda – pozn. aut.] *přesvědčenější, že jdu na provaz. Říkal: ‚To byla jasná hrdelní záležitost. Šlo jenom o to dát to dohromady.‘* [...]“ Patrně v omluvném rozpoložení se vyslýchaného Krejzy dotázal: „*Proč jste se tvářil tak provinile, když jste tady prvně tak seděl?*“ Následující „jednoduchá“ odpověď přibližuje archivně nedoložitelné praktiky vyšetřovatelů:

V době probíhajících výslechů, v chladných podzimně sychravých dnech, seděl vyslýchaný Miloslav Krejza, (a předpokládáme že i Miloš Pecka), pod otevřeným oknem, které bylo na „*vyšetřovance*“ po jeho dosednutí na židli záměrně otevřeno. Zatímco vyšetřovatel usedl „*s nohama v teple*“ za bedněný stůl. V prakticky ještě nezapočatém výslechu následovala pětacítyřicetiminutová přestávka, při níž si poručík Danda „*cosi maloval*“. Poté, jakoby v náhodném překvapení, zaznělo: „*Vý jste tady?*“ a začal výslech. Hladový a zmrzlý obviněný, nemající ani potuchy, proč byl předveden k výslechu (pro vyšetřujícího byl jistě provinilý i „*protistátní činností*“) se těžko mohl tvářit jinak než – provinile.

Celé vyšetřování ukončili vyšetřovatelé Miloše Pecky a Miloslava Krejzy takřka s omluvou. Zbývalo však zjistit, proč se Arnošt Boček dopustil lživého obvinění. Udělali to tehdy, alespoň formálně, vyšetřovatelé v Praze, a zejména formálně (viz níže) v Jáchymově (Správa ministerstva vnitra Jáchymov). Nasnadě je otázka, proč došlo k obvinění právě těchto dvou vězňů: proč oni, a ne jiní?

K osvětlení pozadí Bočkova obvinění se musíme vrátit do jara 1955 a k událostem na táboře Bytíz. Přibližně pět měsíců před prvním protokolem, sepsaným na KS MV Praha s Arnoštem Bočkem (27. září 1955), v němž je zaznamenáno obvinění o ilegální činnost vězňů, byl dotýčný Boček „*4. května 1955 [...] z tábora Bytíz znenadání odvezen do Jáchymova do věznice. Nebyl mi udán žádný důvod a já také jsem si nebyl vědom, že bych něco nebo se nějak provinil.*“ Po třech týdnech, přesněji na počátku čtvrtého týdne v jáchymovské věznici, kde Boček pobýval bez výslechu a vysvětlení, zahájil hladovku. Poté byl za dva dny „*předveden k veliteli Jáchymovských táborů*“. Následně, alespoň dle protokolu, byl „*dotazován na poměry a závady na táboře Bytíz, na vše, co dělali odsouzení v souvislosti s hladovkou, která byla zahájena na Bytízu právě počátkem května.*“ Odpovědím se Arnošt Boček nebránil, jistě ani nemohl; ostatně hladovkou, pokud se k ní odhodlal, dosáhl svého cíle (pokud je tato pasáž protokolu o hladovce,

pravdivá). Popsal vyšetřovatelům vše, co věděl, a podle protokolu doufal v návrat zpět do pracovního tábora Bytíz. Převozem do věznice přišel totiž o možnost výdělku, jakkoliv nevelkého, jehož část chtěl údajně zaslat své matce.³⁹ Boček „[...] vypovídal do protokolu i celou historii o špiónážní činnosti PECKY a KREJZY, čímž jsem chtěl získat důvěru a uspišiti to, abych byl dán zpět na tábor a mohl pracovat. [...] Jiných důvodů k tomu, abych lhal, jsem neměl. [...] Věděl jsem i to, že po této mojí vylhané výpovědi bude PECKA i KREJZA vyslýchán, a že vyjde najevo nějaká jejich trestná činnost, o níž já jsem nic nevěděl, ale domníval jsem se, že ji provozují.“⁴⁰

Citované věty mohou jen částečně vysvětlit motivy Bočkova chování, nikterak ale neobjasňují „výběr“ vězňů, vůči nimž obvinění vznesl. V březnu 1956 Boček sice do datečně upřesnil: „PECKU i KREJZU znal jako osoby, které se těšily značné oblibě mezi jinými odsouzenými na táboře.“ A dále rozvedl: „Oba se zúčastňovali různých schůzek odsouzených – dřívějších členů nár. socialistické a lidové strany, kteří byli odsouzeni za ilegální činnost. Měl jsem tudíž na ně podezření, že se i na táboře nějakou činností zabývají, ačkoliv jsem pro to neměl konkrétních důkazů.“⁴¹ Avšak ani to nevysvětluje výše položenou otázku: Proč došlo k obvinění právě Miloše Pecky a Miloslava Krejzy? Odpověď je přítom (byť neúplně) ukryta v protokolech (a v citovaných pasážích). Ovšem bez doplňující výpovědi pamětníka by nebylo možné alespoň částečně rekonstruovat objasňující sled událostí a motivací.⁴²

39 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHKA ze dne 17. 11. 1955.

„Vězni zpočátku nebyli placeni vůbec. V roce 1952 byla zrušena bezplatná práce vězňů, naprostá většina peněz ale zůstala ministerstvu vnitra. Šlo o účetní trik, jak zamaskovat náklady ministerstva vnitra. Dvě třetiny výdělku se vězňům strhávaly na ubytování, osázení a stravu, ze zbývajících třetiny platili nejprve soudem uložené pokuty, náklady na vazbu a soudní poplatky; po splnění těchto ‚závazků‘ se jim dvě třetiny ukládaly na konto a třetinu obdrželi v poukázkách na nákup v táborové kantině. Vězeň si při stejném výkonu jako civilní zaměstnanec vydělal cca 6500 Kč, z toho si 6100 Kč strhlo MV za péči o vězně. 400 Kč dostal vězeň jako kapesné, 200 Kč mu bylo uloženo na osobní konto a 200 Kč bylo zasíláno rodině. Se zbytkem výplaty vězňů volně nakládalo vedení lágru, např. na prémie pro bachaře. Podmínky se lágr od lágru lišily. Brigádníci měli vysoké platy, přiděly potravin i zahraničního zboží a další výhody. Plat činil až 20 000 Kčs měsíčně v nové měně, se všemi příplatky i 50 000. Tehdejší průměrný plat byl v Československu 1170 Kč. Nástupní plat lékaře byl 970 Kč.“ Citováno z <http://www.muzeum.free.cz/uranium-mines-cz.pps#321,31>, Platy v uranovém průmyslu. Odkaz platný k 1. 7. 2010.

Srv. BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali. Trestanecké pracovní tábory při uranových dolech v letech 1949–1961*. ÚSTR, Praha 2009, s. 92–96; KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*. ACTYS, České Budějovice 1993, s. 40–48 a 124–125. Jeden z vězňů-pamětníků, Jaroslav Cibulka, si po devíti letech věznění a práce mohl po svém propuštění za „vydělané“ peníze koupit jeden pár bot. Nic více, nic méně. Šaty a jiné svršky nosil určitý čas po otci.

40 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o výpovědi Arnošta BOTSCHKA ze dne 17. 11. 1955. Označené věty jsou v protokolu podtrženy červenou inkoustovou tužkou.

41 Tamtéž. Protokol o výpovědi (Arnošt BOČEK) ze dne 30. 3. 1956. Na konci zopakoval tvrzení o návratu na tábor za účelem práce a možnosti finančně podpořit svou nemocnou matku.

42 K osvětlení uvedených nejasností a otázek napomůže výslechový protokol či protokoly, doplněné

Podnět k následným událostem vyšel s největší pravděpodobností z hladovky vězňů v táboře Bytíz. V protokolech Arnošta Bočka je uvedena stávka několikrát zmíněna, vždy v souvislosti s jeho odvozem „do Jáchymova do věznice“. Datace hladovky je poměrně snadná, proběhla před Bočkovým odvozem do Jáchymova, tedy před 4. květnem 1955. V průběhu roku 1955 se v táborech rozšířilo několik protestních hladovek (stávek), vyjadřujících odpor vězňů vůči režimu, věznitelům a neutěšeným podmínkám „hrubého zacházení ze strany příslušníků Ministerstva vnitra i nedostatečnou stravou.“⁴³

Jednotlivé impulzy spouštějící stávky se mohou z dnešního pohledu zdát, nehledě k celkovému kontextu, malicherné. Nelze ale opomenout tehdejší záměrně prováděnou, cílenou šikanu vězňů v trestaneckých táborech. V táboře Vojna zahájila 4. července 1955 část vězňů stávku poté, co jim byla vydána již poněkolkáté nedostatečná strava. Postupně se ke stávce připojili i ostatní vězni. K likvidaci přispěly zesílené ostrahy z věznic Pankrác a Ruzyně, včetně dvou povolanych kulometných družstev ministerstva vnitra.⁴⁴ Obdobně motivovaná stávka proběhla v druhé polovině dubna 1955 na táboře Bytíz. „Organizátoři“ hladovky, v podstatě deset takto označených vězňů,⁴⁵ byli nejprve umístěni do korekce a poté vyvedeni „před nastoupený lágr, před čelo toho nástupu [...]“ Nastoupení vězni se ani po výzvě a po upozornění na možné sankce vůči deseti vybraným „organizátorům“ neodebrali do kuchyně pro výdej jídla: „ani noha se nezvedla“. Se smeknutou pokrývkou hlavy hleděli vězni na to, jak vybraní „organizátoři“ odcházejí do tzv. odstřelovacího pásma, kde jim byly vydány lopaty a krumpáče pro vykopání vlastních hrobů:

„Tak jsme začali s Mílou Peckou kopat, po ostatních jsem se ani nedíval. Za nás tam nastoupila parta, kolik jich bylo, nevím, mohlo by jich být víc než deset, těch těch esmbáků s jednou frčkou na nárameníku, takže frekventanti tý školy nebo těsně po absolvování, a vešel tomu, měl velet tý popravě zástupce náčelníka, kterému se říkalo Zoubek, jak se jmenoval, nevím. Ten tam byl ožralej, evidentně byl na mol, nudli u nosu, kšilt od brigádýrky

nezastupitelným svědectvím pamětníka. Jedno od druhého nelze (nebo jen stěží) oddělit. Bez dochovaných protokolů (a v obecném případě nejde o popisovaný případ, ale o všeobecný výchozí stav) bychom nevěděli, co by se mělo stát předmětem našich otázek, jak je co nejlépe formulovat a na co při hledání odpovědi zaměřit pozornost. Při svém vyprávění to ovšem neví ani pamětník, který může na základě subjektivního uvážení nadřazovat jednu událost nad druhou. Většinou nejde o záměr, ale o nejlepší vůli vypovědět „něco zajímavého“. Vzpomínky pamětníků bývají buď příliš stručné, či naopak rozvláčné. Leckterým událostem nevěnují z mnoha příčin vůbec pozornost – často jen proto, že jim připadají bezvýznamné. Avšak teprve archivní materiály a výpovědi pamětníků tvoří ve svém spojení takřka dokonalý (myšleno v mírné nadsázce) celek. Ani to však není samospasitelný přístup ke „čtení“ a následně prezentaci podobných příběhů.

43 MAJER, Jiří: *Vězeňský tábor Vojna (1951–1961) ve svědectví politických vězňů*. In: Podbrdsko IX, 2002, s. 110–152. Těž v <http://www.brady.info/clanky/vojna.rtf>. Odkaz platný k 21. 7. 2010.

44 Tamtéž.

45 Muži byli patrně vybraní z předem sestaveného jmenného seznamu. Je velmi pravděpodobné, že zařazením do seznamu si s nimi věznitelé vyrovnávali osobní účty. Miloslav Krejza několikrát odmítl nabídku ke spolupráci.

na bok, že jo. Evidentně ožralej chlap. A tak kopat, tak jsme začali kopat. [...] Najednou ti kluci v kulometných hnízdech byli vyděšení, na ty kluky jsme viděli. Příjemný pocit to nebyl ani pro nás. [...] Ta četa měla střílet proti kulometnejm hnízdům a proti lidem, kteří byli na druhé straně drátů. No, úplně všechno uvalený. A najednou jsme slyšeli řev jako na fotbale, lágr ječel, řvali chlapi. Koukáme, co je. Tam vyhazujou čepice do luftu a řvou. A slyšíme Zoubka ožralýho, jak ožralým hlasem říká: ‚Co to děláte, soudruzí?‘. Tak se díváme na druhou stranu a soudruzí metou na velitelství, samopaly na rameni, na šňůře, do branky a pryč. [...] A ten poslední se otočil a říká mu jadrně a česky: ‚Polib nám ..., my nejsme kati.‘ A šli.⁴⁶

Díky tomu Miloš Pecka a Miloslav Krejza přežili hladovku na táboře Bytíz takřka bez újmy, nepočítáme-li nikterak příjemný pobyt v korekci.⁴⁷ Dostalo se jim spolu

46 Rozhovor s pamětníkem, panem Miloslavem Krejzou, uskutečněn a zaznamenán 7. července 2010. Archiv autora. Na dokreslení situace možno uvést z rozhovoru *Křížová cesta Luboše Hrušky (životem)* následující popis událostí na táboře Bytíz:

„Říkal jste, že jste na Bytízu i stávkovali?

Jídlo se často nedalo jíst. Proto se jednou celý lágr domluvil a nešli jsme pro oběd. Kromě pár práskáčů. První dny jsme fáráli a drželi hladovku. To nám právě civilisté nosili jídlo. Po několika dnech jsme odmítli i fárat. Bachaři nejdříve udělali generální ‚filcunk‘. Nás nahnali do ‚kulturáku‘ a převrátili naruby celý lágr. Pokud našli někde zbytky jídla nebo trošku cukru – něco se dalo v kantýně za peníze koupit – naházeli to doprostřed světnice a rozšlapali. Několik předpokládaných vůdců bylo potom převedeno do pevné věznice. Některým spoluvězňům byl soudně i prodloužen trest. Materiálně jsme tedy nezískali nic, ale naše sebevědomí přece jen stoupl.

Jednou však náš společný odpor uspěl. Na apelplacu, táborovém seřadišti, jsme často prostáli řadu hodin. Ve vedrech i mrazech. Přepočítávali nás dvakrát denně, přesto jim věčně součty nevycházely. Navíc tam panovala velká nekázeň. Nikdo z nás neměl zájem vyjít bachařům vstříc. To přivedlo vedení lágru k myšlence, dosadit do vedoucích funkcí tábora politické vězně. Pro člověka s humánními zásadami to bylo prakticky neřešitelné – na jedné straně plnit rozkazy vedení věznice, na straně druhé respektovat potřeby spoluvězňů. Právě v této době se zase jednou stalo, že se musel nástup na sčítání několikrát opakovat. Zoubka, zástupce náčelníka věznice (přeždívali jsme mu tak pro zlatý zub), to tak rozlítlo, že nařídil pozavírat všechny velitele baráků do korekce. A protože to byli naši přátelé, odmítli jsme odchod z apelplacu. Když je přesto nechtěl propustit, celá několikatisícová masa vězňů se začala kolem bachařů uzavírat. Ti očividně znervózněli. Zoubek ihned přivolal pohotovost, která byla v lágru neustále připravena k zásahu. Zakrátko skutečně přijela dobře vyzbrojená četa i s vlčáky a s namířenými samopaly. Křičeli jsme na ně: ‚Střílejte, vy kurvy bolševický!‘ A bylo nám v té chvíli všechno jedno. Mohli některé postřílet, ale zbytek by je byl ušlapal. Byli si toho vědomi, proto nevystřelili. Navíc jsme měli v našem středu Zoubka a další. Teprve, když zástupce náčelníka nařídil uvězněné velitele okamžitě propustit, celý dav se v klidu rozešel. Po čase jsme se dověděli, že byl Zoubek nadřízenými pokárán za to, že situaci vyprovokoval.“

Citováno <http://protikomunisticke.misto.cz/kamencti/hruska.htm>. Odkaz platný k 21. 7. 2010. Vice KASTNEROVÁ, Irena: *Luboš Hruška a zahrada jeho duše*. Plzeň 2000. Srv. KOMÍNEK, Milo: *I pod oblohou je peklo*, s. 214.

47 Po odchodu frekventantů bylo deset „organizátorů“ zavřeno (doslova namačkáno) do korekce. Následoval převoz do Jáchymova, kde byli tři týdny vyšetřováni a opět převezeni do TNP. Organizování stávky (spolčení) se vyšetřovatelům nepodařilo prokázat. Přispělo k tomu tvrzení, že se neznají, dohodnuté ještě v korekci. Všeobecně můžeme konstatovat, že pobyt v korekci byl

s osmi dalšími patrně neopodstatněného, avšak o to více nebezpečného označení „iniciátorů protestní hladovky“. Miloslav Krejza navíc před časem odmítl nabízenou spolupráci s StB, slibující mu (samozřejmě, že jen údajné) nemalé výhody. Je na místě položit si další otázku, zda Bočkovy výpovědi záměrně neobviňovaly právě domnělé organizátory hladovky. Tedy, zda nebyly cíleně směřovány na vybrané osoby, zda byl podobný výběr ze strany StB možný a odpovídala-li tomu dobová praxe? Jakou roli při tom sehrával úkolovaný agent a jeho výpovědi? Na konci řetězce otázek se dostaneme k podstatě našeho zájmu: Vyjadřovalo obvinění Arnošta Bočka zášť vůči obviněným (pokud víme, nic z toho, z čeho je obvinil, se nezakládalo na pravdě), vycházelo obvinění z jeho „soukromé“ iniciativy, nebo bylo připraveno zaměstnanci Správy ministerstva vnitra Jáchymov? Případnou odpověď nalezneme, pokud budeme sledovat (a případně vysvětlíme) úkolování agenta a jeho činnost ve vězení a táborech. Předmětnou činnost lze poměrně dobře popsat na případu Oldřich BARTÁK a spol., v němž roli agenta sehrál – Arnošt Boček.

v podstatě snesitelnější na jaře a v létě, nežli na podzim či v zimě. Rozdíly v podmínkách pobytu v korecích byly i mezi jednotlivými věznicemi a tábory, a dobou pobytu v nich. Podle pamětníků existovaly případy, kdy se vězeň dal zavřít do korekce, pokud věděl, že mu to přinese byť jen nepatrnou výhodu či úlevu. Zmiňované případy vyhledávání úlevy v koreci (ostatně velmi řídké) lze časově zasadit spíše do poloviny padesátých let a dále, než na jejich počátek. V naprosté většině případů však korekce sloužila k trestání (utužování převýchovy) vězňů, ve výjimečných případech k jejich likvidaci.

Srv. KOMÍNEK, Milo: *I pod oblohou je peklo*, s. 236: „18. února 1963. Slyším zoufalý křik a sténání člověka ubíjeného k smrti. Přichází zdola, z korekce, a tam šílenec, vězeň Vilém Host utlouká v záchvatu zuřivosti svého spoluvězně Rudolfa Rybára (Děvínská Nová Ves). Ten leží bezvládný, nahý, na ledové betonové podlaze tak, jak jej tam již na půl mrtvého hodili bachaři. Rybár byl na velitelství zmlácen vrchním strážmistrem Štefanem Haleckým. Ten, když viděl, že stopy jeho exekuce asi čas nezacelí, poručil hodit Rybára nahého do korekce a pustit k němu Hosta, který dokončil to, co Halecký začal, a smazal tím i všechny jeho stopy násilí. Na pokřik chodbařů bachaři nereagovali a počkali, až už bylo jisté, že Rybár nikdy nepromluví. Byl přenesen na ošetřovnu s teplotou 39 stupňů Celsia a neznatelným pulsem. Na druhý den 19. února 1963 večer v 10 hodin zemřel. Ale co, o jeden zločin víc nebo méně, snad už to vždy zahýbá jenom s námi, neboť venku začíná vládnout pomalu přesvědčení, že už prakticky žádní političtí vězni v kriminálech nejsou a metody padesátých let jsou odstraněny – no, budeme-li zde ještě nějakou dobu, budou mít lidé venku pravdu. Už žádní političtí sedět nebudou! Vězeňské bezejmenné hroby to všechno smažou. Že má domněnka je správná, dokazuje sebevražda Františka Kohoutka z Valašských Klobouk, který se oběsil naproti mé cely na Nové samovazbě. Toho má na svědomí úřední lékař Dr. Hranáj. Ten namlouval Kohoutkovi, že má paralyzu v posledním stadiu a že za krátký čas zemře. Stále obelhávanému Kohoutkovi povolily nervy a ukončil svůj život, i když ve skutečnosti paralyzu neměl. Franta před smrtí napsal dopis na rozloučenou svým příbuzným a o něm se dověděl náčelník Vrabel. On sebevraždu nezabránil, ale naopak učinil vše, aby byla dokonána.“

K popisu korekce na táboře Rovnost ještě tamtéž, s. 172: „Uvnitř baráčku jsou čtyři kobky zamouřené nedýchatelným vzduchem z hniijících výkalů. Nejsou zde záchody, pouze sudy od karbidu, které slouží jako latrína a vynášejí se tak jednou týdně. Stravu, pokud tomu tak lze říkat, dostáváme někdy jedenkrát za dva dny, někdy za tři dny, podle toho, jak se bachařům zachce.“

Ve Sborníku ABS 6/2008 byla otištěna studie⁴⁸, popisující menší politický proces padesátých let minulého století: Případ Oldřicha Bartáka, odsouzeného spolu s Jaroslavem Fadrhoncem. Oba muži, jejichž životní cesty neblaze poznamenaly politické události v Československu po roce 1948, byli odsouzeni v hlavním přelíčení konaném 11. dubna 1951 u Státního soudu v Praze, mimo jiné k dlouholetým trestům odnětí svobody. Jaroslav Fadrhonc na dobu dvanácti let, Oldřich Barták – vzhledem k tzv. přitěžujícím okolnostem – na dobu čtrnácti let. U Státního soudu přednesená a zdůvodněná skutková podstata trestných činů, jichž se oba odsouzení měli dopustit, asi původním představám vyšetřovatelů StB neodpovídala. Z dochovaných vyšetřovacích spisů vyplývá, že původní záměr StB vedoucí k obvinění a odsouzení výše jmenovaných osob počítal s daleko širšími a závažnějšími konturami, s větším dosahem „předpokládaných“ a přesněji smyšlených trestných činů, k nimž by se za jiných okolností byli oba odsouzení nuceni doznat. O takovémto směřování vyšetřování vypovídají dochované vyšetřovací spisy, přesněji jednotlivé protokoly o výpovědích.

Mezi nimi se nacházejí písemnosti poněkud zvláštní povahy. Jde o protokoly pořízené „k případu BARTÁKA“, pořizované na základě určitého počtu výpovědí agenta StB, působícího ve vězeňském zařízení v Plzni Na Borech.⁴⁹ Je to zajímavý zdroj informací, díky nimž můžeme poodkrýt specifickou část průběhu vyšetřování. Na základě možné komparace mezi případem Oldřicha Bartáka a případem Miloše Pecky a Miloslava Krejzy (kromě osoby agenta StB spolu nesouvisejí) a následné interpretaci lze dospět k jinak poměrně těžko zjištělným, i když předpokládaným souvislostem. Uvedené protokoly objasňují činnost agenta v prostředí věznice a osvětlují kontext vyšetřování nejen vzhledem k „vyšetřovanci“ (v tomto případě O. Bartákovi), ale i k osobě agenta a jeho úkolování. V protokolech je možné vysledovat, jak vzápětí zjistíme, jinak těžko postižitelný vztah Bartákova případu k (zdánlivě) nesouvisejícím událostem v plzeňské věznici Na Borech. A v neposlední řadě – v širších souvislostech – se můžeme pokusit odpovědět na otázky kolem osoby agenta StB ve vězení: Kdo a z jakých důvodů se stal vhodným předmětem takového vytěžování? Jakým způsobem plnil agent zadané úkoly, a v čem přesně spočívala činnost agenta? Jaká byla jeho „motivace“ a přístup k řídicím orgánům StB, jimž podával požadované informace, popřípadě svým podpisem stvrzoval připravené protokoly?

Pracovníci StB tedy krátce po začátku vyšetřování začali na cele Oldřicha Bartáka využívat služeb „svého“ agenta, jehož písemně zaznamenané výpovědi měly s největší pravděpodobností pomoci zlomit osobu „vyšetřovance“ a přinutit ho k doznání vykonstruovaných činů, spočívajících ve vlastizradě a špionáži. Dochované protokoly navozují při prvním čtení dojem přímého vedení agenta, jemuž byly ze strany řídicích orgánů StB předkládány okruhy otázek, na které měl s Bartákem, s nímž sdílel celu, zavádět hovor a získávat tak od něj požadované informace. Z uvedených písemností

48 TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda jednoho „agrárníka“ aneb Oldřich Barták – jeden z tisíce*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 6*, Praha 2008, s. 277–322.

49 TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda*, s. 300 a n.

nelze zjistit, do jaké míry byly agentovy informace (v případě, že skutečně získal na „své relevantní“ otázky odpověď) zapracovány do příslušných pasáží jednotlivých částí protokolu. Skutečně podstatnou otázkou zůstává, zda výše popsany způsob „spolupráce“ mezi agentem a vyšetřovateli vůbec existoval. Jinými slovy: stály za zápisy, s nimiž se v protokolech setkáváme, zprostředkovaně získané odpovědi Oldřicha Bartáka? Nebo, což je pravděpodobnější, podepisoval agent předem připravené protokoly, aniž mohl ovlivnit jejich vnitřní obsah, pokud by k něčemu takovému měl odvahu či zájem?

Důvody, vysvětlující vznik protokolů, není těžké uhadnout. S největší pravděpodobností měly přispět k rozšíření počtu obviněných osob, k rozšíření trestných činů, k nimž se obvinění měli doznat. Učinit z obviněných skupinu podléhající § 2 zákona 231/1948 Sb. ze dne 6. října 1948 na ochranu republiky, zejména (3) odstavci.⁵⁰ Protokoly právě tento předpoklad samy o sobě plně potvrzují, což lze dovodit rozбором příslušných pasáží.

Ve vyšetřovacích spisech Oldřicha Bartáka se nachází sedm protokolů, sepsaných (podepsaných) mezi 19. květnem a 23. červnem roku 1950⁵¹ s agentem StB. Každý z těchto protokolů je na konci podepsán tužkou. Pod kolonkou „Vyslychaný“ se nachází čitelný agentův podpis. „Vyslychající“ orgán se podepsal, aniž by uvedl své křestní jméno, hodnost a funkci, pouze příjmením „Raška“⁵²

Prvý „*Úřední záznam*“⁵³ sepsaný dne 19. května 1950 na zdejším velitelství s předvedeným *Arnoštem Bočkem*,“ uvádí jméno a příjmení agenta, včetně dalších údajů: „*Nar. 26. 11. 1927 ve Slezské Ostravě, okr. Moravská Ostrava, čl. státní přísl., české národnosti [...] svobodný, kuchař, náb. řím. kat., posl. bytem v Horní Polance nad Odrou č. 13 okr. Bílovec.*“ Agent po jistý čas sdílel ve vazební věznici s Bartákem stejnou celu: „*Jmenovaný nachází se t.č. ve zdejší věznici na cele č. 4, kde jest s Oldřichem Bartákem, který se mu*

50 Zákon 231/1948 Sb.: § 2. Sdružování proti státu.

(1) Kdo se s někým spolčí v úmyslu podvracetí samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické zřízení, její společenskou nebo hospodářskou soustavu anebo její národní povahu, zaručené ústavou, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do tří let.

(2) Kdo se dopustí činu uvedeného v odstavci 1 za branné pohotovosti státu nebo v době ozbrojeného napadení republiky, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let.

(3) Kdo založí organizaci v úmyslu podvracetí samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické zřízení, její společenskou nebo hospodářskou soustavu nebo její národní povahu, zaručené ústavou, nebo kdo k takové organizaci přistoupí nebo se účastní její činnosti anebo ji neb její členy podporuje v podvratných snahách, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let, a je-li tu zvláště přitěžující okolnost, od pěti do deseti let.

51 První směrnice upravující práci s agenty pochází z 10. prosince 1951. Viz: TOMEK, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních*, s. 7, pozn. č. 1. ABS, f. A6/3, TRMNB č. 36, čl. 49 ze dne 10. 12. 1951 – Práce s agenty.

52 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHOŇ Jaroslav.

53 Výslechy jiných osob, včetně O. Bartáka, byly vedeny jako „Zápis o výpovědi“ nebo „Protokol“.

svěřil s následující věcí [...]“⁵⁴ Po úvodním odstavci následují v protokolu zdánlivě hodnověrné informace. Rozborem jednotlivých údajů snadno zjistíme, že jde o nepravděpodobnou snůšku údajů a dat, jejichž vnitřní obsah není ani po formální stránce sklouben, byť v určitých pasážích nejsou tyto nesrovnalosti na první pohled patrné. V případě řádného soudního přelíčení by měly před soudem velmi malou nebo vůbec žádnou výpovědní a důkazní hodnotu. Při hlubší snaze proniknout do „tajů informací“ – zákulisních důvodů, proč se vlastně určité pasáže v protokolech vyskytují – musíme vzít na zřetel, že bez jisté znalosti dobových reálií a poměrů v plzeňské věznici Na Borech, nejsou případné nesrovnalosti, výmysly a provokace v protokolech zjistitelné.

Následující líčení událostí vychází z úředních záznamů a dodatkových protokolů, které podepsal Arnošt Boček na KV StB Plzeň. Ve svém celku obsahují poměrně velké množství obvinění, iniciovaných zřejmě vyšetřovateli StB, u nichž po prostudování konstatujeme jejich nepravděpodobnost. „Úřední záznam“ proklamuje agentovo prvotní sdělení, jímž popisuje okolnosti „svého případu a zatčení“ (pro účel oklamání a získání důvěry spoluvězně jsou smyšlené): „Když jsem byl přidělený na celu č. 4. k Bartákovi, vyprávěl jsem mu, že jsem uprchl z komanda z Horní Břízy a chycený jsem byl ve Škvrňanech a dodán do zdejší věznice. Dále jsem mu řekl, že přišl. SVS Stroin mně udal, že jsem byl ve spojení s Francouzským velvyslanectvím v Praze a z těchto důvodů jsem vyslýchán zde na Stb.“⁵⁵ Na oplátku se mu prý Barták zmínil o své „velmi dobré“ známosti s úřednicí amerického institutu v Plzni. Následně se nasazený agent Arnošt Boček přiznal, že svého spoluvězně ohledně svého zatčení „obelhal tím, že uprchl z komanda z Horní břízy, což se nezakládá na pravdě, ale, že jsem zapletený v činnosti s přisl. SVS, kteří jsou t.č. zavřeny.“ (O jakou trestnou činnost příslušníků SVS šlo, není z těchto protokolů jasné.) Uvedené údaje však mají oporu ve skutečných událostech ve věznici Na Borech, neboť právě popisem reálné události si agent (údajně) získával Bartákovu důvěru. V daném případě však není důležité, zda byl úřední záznam celý, nebo „jen“ jeho části, zcela smyšlen(é), s předem připraveným textem-podvrhem vyšetřovatelů StB. Navíc podle Bočkova sdělení měl být jeho případ předán pro svou komplikovanost „[...] V. odd. min. vnitra v Praze,“ kam bude on později eskortován. Následují věty o metodách výslechů: „[...] že jsem byl již jednou vyslýchán těmito orgány v Praze při mém prvním případě a vím, jak tito dovedou vyslýchati. Prosil jsem Bartáka, kdybych se nevrátil od výslechu, aby byl tak laskav a nějakým způsobem uvědomil moje pěstouny o mé likvidaci. Odpověděl mně, že je již pokročilá doba a že takovým způsobem se již nevyšetřuje, jelikož přisl. Stb a ministerstva vnitra si sami hledají aliby, že pomáhali vězňům v případě nějakého převratu. Dále mně řekl Barták, když už jsme se dostali tak daleko a můžu Ti důvěřovat, což jsme si zpečetili podáním ruky, oslovil mně, Arnošte, nyní Ti řeknu svůj případ, ale předem Tě upozorňuji, nikomu nic neříkej, poněvadž by jsi mně moc ublížil“.

54 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Úřední záznam sepsaný dne 19. 5. 1950. Citace zachovávají dikci a přesný přepis dokumentů.

55 Tamtéž.

Krajská správa ministerstva vnitra

P r a h a .

8

C. j. A/8-18713-55.

Dne 27. září 1955.

Vyhотовeno 4 x.

Protokol o výpovědis v ě ě k a .

Jméno a příjmení Arnošt BOČEK Narodený 26.11.1927 Sl. Ostrava

Rozená - přezdívka povoláním ukrář kde t.č. ve
výkonu trestu v NTP Jáchymov.
bytem

stav svobodný jméno manž.

rozená počet dětí 1 dítě

národnost česká stát. přísl. ČSR

školní vzdělání nižší

voj. poměr rodiče Karel
a Arnoštka rozená Gillarová

majetkové poměry nemájetný
ve výkonu trestu odsouzen
dřívější tresty na 15 roků

totožnost zjištěna v místě pobytu

politická příslušnost bez pol. přísl.
náboženství ří.m.kat.

Výslech započat v 11,30 hod.

Jmenovaný byl poučen, aby vypovídal pravdu.

Otázka: Ve svém protokole ze dne 27.5.1955 jste mimo jiné vypovídal o své činnosti na NTP Bytíz společně s potrestanými PECKOU a KREJZOU. Uveďte jak jste se s nimi seznámil a co jste se dozvěděl o jejich činnosti?

Odpověď: Milana PECKU jsem poznal po svém příchodu na tábor Bytíz v lednu 1955 a to tak, že jsem s jmenovaným pracoval na díle 5/201 na šachtě č.10. Rovněž tak jsem se poznal s Milanem KREJZOU. Společně všichni tři jsme pracovali asi po dobu jednoho měsíce.

Učel a příjmení: Arnošt Boček.

Následující pasáže protokolů podepsaných Arnoštem Bočkem, splétají různé druhy až abstraktních obvinění, iniciovaných zřejmě vyšetřovateli StB. Rozšiřují počet osob (údajně) zapojených do složitě konstruovaných činností; některé z nich, například o možném převratu v Československu a jeho důsledcích ve věznici Na Borech, působí při znalostech dobové situace jako přímá a cílená provokace StB. Na údajný Bočkův dotaz: „*Co by se stalo v případě nějakého převratu, když by na Borech přišl. SVS začali likvidovat státní vězně, odpověděl mně: [Barták – pozn. aut.] „Arnošte, neboj se, i na tuto věc je pomatováno. Po celé Plzni jest illeg. skupina, která má svého člena na Borech, který jest správce věznice, a tímto jest podpluk. Lais a Trínek, který jest býv. majorem. Tito dva jmenovaní v případě likvidace státních vězňů na Borech uvědomí členy illeg. skupiny, kteří ihned obsadí věznici i kasárna na Borech, jak voj. učiliště, tak i proti kasárna, a okamžitě zajistí kap. Šafarčíka, stržm. Stroina, štstržm. Ladmana a veškeré dozorce, kteří by se zúčastnili likvidace státních vězňů. Dále pravil, že tato illeg. skupina není jen na Borech a po celé Plzni, nýbrž že jest i ve Škodových závodech n.p. a v pivovarech.“*⁵⁶

Zastavme se u několika jmen příslušníků SVS a pokusme se uvést naznačené směřování případu Oldřicha Bartáka do určitých souvislostí; ostatně samy se nabízejí. Jména kap. Šafarčíka, stržm. Stroina, štstržm. Ladmana jsou v rámci československého vězenství padesátých let všeobecně známa.⁵⁷ Uvedení příslušníci SVS působili na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století ve věznici Plzeň-Bory. Jejich jména jsou spojována s nejhroším obdobím poválečných dějin zmíněné věznice:

„*V lednu roku 1949 převzal vedení trestního ústavu Plzeň-Bory kpt. František Šafarčík a funkci velitele ústavu vykonával do srpna roku 1951. Po něm se do čela plzeňské věznice postavil Václav Ladman [...] Hned od počátku roku 1949, jmenováním kpt. Františka Šafarčíka velitelem věznice, vzniklo v borské věznici zcela izolované oddělení D1, které bylo i samotnými mukly označováno jako „Kremel“⁵⁸ [...] Zde panoval zvláštní režim, mohli se v něm pohybovat jenom určití lidé [...] K vypjaté atmosféře došlo snad i z toho důvodu, že politici vězni měli obavy, že kdyby k něčemu došlo, tak je všechny postřílí, a o tom i mluvili. Tato verze se povídala i mezi námi dozorci.“*⁵⁹ Mnozí

56 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Úřední záznam sepsaný dne 19. 5. 1950. Cituji zde pouze nejzávažnější, a snad z dnešního hlediska i nejzajímavější pasáže z protokolů. Ostatní údaje, dle mého názoru nepodstatné k celkovému obrazu a vyznění obvinění, stejně jako jména osob vyskytujících se v protokolech pouze okrajově, neuvádím.

57 Československé vězenství neblaze ovlivnilo dějiny dvacátého století. Problematice vězeňství se věnuje specializovaný časopis *Historická penologie*. Z většího počtu publikovaného materiálu možno upozornit na texty vzešlé z konference „Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945–1955“. K tématu BURSÍK, Tomáš: *Násilí páchané na politických vězňích na Borech v letech 1948–1952*. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 4, s. 113–123. Pohledem do vnitřní psychologie vězně v totalitní společnosti se zabývá BARTOŠEK, Karel: *Český vězeň. Svědectví politických vězeňkyň a vězňů*. Paseka. Praha, Litomyšl 2001.

58 BURSÍK, Tomáš: *Násilí*, s. 117 a n.

59 Tomáš Bursík ve své studii cituje a odkazuje v poznámce č. 12. na „Protokol o výslechu svědka“ Josefa TENKA ze dne 6. 5. 1968. Tamtéž, s. 119.

příslušníci SVS neváhali užívat na věznicích hrubé násilí, které bychom dnes neváhali označit za sadistické. Ze strany vězňů se jim dostalo jistě ne náhodného označení „Šafarčíkovi kluci“.⁶⁰ „Do věznic Plzeň-Bory přišel Evžen Stroin. Poměrně záhy si mezi příslušníky SVS i mezi odsouzenými vybuřoval síť donašečů. Nebyl příliš oblíben ani u příslušníků SVS, ti se ho i báli.“ Podle historika Tomáše Bursíka to byl právě on, spolu s Františkem Šafarčíkem a Václavem Ladmanem, kdo se iniciativně podílel na tzv. borském případu.⁶¹

Případ „připravované borské vzpoury“ je, byť ne jistě plně míře, v odborné literatuře popsán.⁶² Jeho dozvuky se objevují i ve vyšetřovacím spise Oldřicha Bartáka, přesněji v „Úředním záznamu“. Časová souvislost mezi počátkem vyšetřování tzv. borské vzpoury a jeho ukončením (18. až 28. dubna), a protokolárním „Úředním záznamem“ – včetně jeho výše uvedeného obsahu – pořízeným 19. května 1950 a podepsaným Arnoštem Bočkem, je až nápadná. Připomeňme si v krátkosti, o co se jednalo: 18. dubna 1950 velitel věznic Plzeň-Bory kpt. František Šafarčík informoval Krajské velitelství StB o ilegální činnosti, které se dle obvinění dopustili kromě vězňů (Stanislav Broj, Karel Pražák, Jan Prokop, Josef Bryks, Emil Doubek, Bohuslav Dečí, Antonín Pelich, René Černý) také příslušníci SVS (Čeněk Petelík, Václav Zach, Josef Tenk, Jaroslav Bumba, Jaroslav Vránka, Antonín Vaněk).⁶³ Vyšetřování postupovalo neobyčejně rychle; již za deset dní bylo ukončeno.

„V závěrečné dvaatřicetistránkové strojopisné zprávě z 28. dubna 1948, pod kterou jsou dva nečitelné podpisy patrně plzeňských vyšetřovatelů StB, byla za pachatele označena skupina čtrnácti mužů, z nichž bylo šest příslušníků SVS a osm vězňů. Otřesným slovníkem byli všichni obviněni z řady trestných činů, zejména přípravy ozbrojeného obsazení věznic a vraždy vedoucích funkcionářů borské věznic: „Jednalo se v daném případě o početnou skupinu pevně organizovanou, jejímž cílem bylo zmocniti se násilím zbraní v ústavě a na to vedení celého trestního ústavu, propustiti politické trestance, odstraniti nynější velitele ústavu a nakonec zmocniti se vedení ústavu. Tím mělo býti umožněno trestancům, politickým prominentům, bojově vystoupiti proti lidově demokratickému zřízení, rozvrátiti je a opětovně zavést v našem státě kapitalistické zřízení. Obviněný Broj popírá, že by byl jedním z vedoucích činitelů uvedené protistátní skupiny, připouští toliko, že mu Petelík donášel od příbuzných balíčky z jídlem a cigaretami, konečně i dopisy, že mu sděloval zprávy zahraničního rozhlasu, že s ním mluvil o politickém dění v tom smyslu, že nynější režim se dlouho neudrží, že brzo dojde k převratu, ba

60 BURSÍK, Tomáš: *Násilí*, s. 119. Jde o svědectví MUDr. Josefa Chvojky, jehož jméno se objevuje v korespondenci a v deníkových záznamech Oldřicha Bartáka; viz TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda*, s. 292–294.

61 BURSÍK, Tomáš: *Násilí*, s. 122.

62 S odkazy na další literaturu a prameny BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi...“ *Sedlák a politik Stanislav Broj*, s. 157 a n. In: BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal (ed): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Dokořán, Praha 2008.

63 Část z obviněných pobývala v období po skončení vyšetřování do zahájení soudního přelíčení konaného ve dnech 11.–12. května 1950 v plzeňské věznicí Na Borech. Tedy v místech a přibližně ve stejné době, kdy vznikaly příslušné „Úřední záznamy“ Bočkových protokolů.

dokonce, že se mluvilo o zbraních. Nepřiznává však, že by mluvil s Petelíkem o takových věcech a v takovém rozsahu, jak je právě vylíčeno a z čeho je Broj plně usvědčován.⁶⁴

[...] V „úředním záznamu“, který napsali 29. dubna 1950 dva příslušníci Krajského velitelství StB v Plzni (podpisy jsou nečitelné), je výslovně popsáno, kdo ve skutečnosti o vyústění celého případu rozhodoval: „Jejich trestná činnost [zatčených příslušníků SVS – pozn. aut.] byla uvážena politickými činiteli jednak z ministerstva spravedlnosti v Praze a také politickým činitelem státního soudu v Praze. Podle ústní dohody těchto politických činitelů, jakož i se souhlasem krajského velitele a velitele oddělení V. budou tudíž všichni jmenovaní předáni trestnímu ústavu na Borech za účelem dalšího opatření.“ [...]

Ve stejný den, 29. dubna 1950, již totiž současně rozhodovalo o trestech bezpečnostní kolegium ÚV KSČ (přítomní byli podle zápisu ministr vnitra Václav Nosek, Karel Šváb, Osvald Závodský, pozváni byli také Vala a Hofman), které souhlasilo s trestem smrti pro Stanislava Broje, Čeňka Petelíka a René Černého. Stejný názor jako bezpečnostní kolegium měla 5. května 1950 také krajská bezpečnostní „pětka“ Krajského výboru KSČ v Plzni (čitelný je pouze podpis Miroslava Finka a dr. Josefa Stehlíka).⁶⁴ S největší pravděpodobností

64 BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi...“, s. 173–174 a n.

Václav NOSEK (26. 9. 1892–22. 7. 1955) československý komunistický politik. Od roku 1929 člen ÚV KSČ. Na počátku druhé světové války emigroval do Velké Británie. Od roku 1941 člen Státní rady, později její místopředseda. V letech 1945–1953 ministr vnitra. Využil svého postavení a vlivu k infiltraci policie a zvláště StB stoupenci KSČ. Pomohl vyvolat únorový převrat a použil policejní síly k potlačení demonstrací na podporu prezidenta E. Beneše. Po roce 1950 začal jeho vliv slábnout, ke konci života zastával post ministra pracovních sil.

Karel ŠVÁB (13. 5. 1904–3. 12. 1952) po válce pracoval v aparátu ÚV KSČ. V roce 1946 vedoucím evidenčního oddělení ÚV KSČ (založeno Rudolfem Slánským), jehož součástí se stalo oddělení „F“. Oddělení sledovalo politické představitele nekomunistických stran, poslance, vysoké duchovenstvo, Kancelář prezidenta republiky a sbíralo na ně kompromitující materiály. Od roku 1949 až do svého zatčení náměstek ministra vnitra. Členem tzv. komise „K“, zřízené v rámci ministerstva spravedlnosti, jehož ministrem byl Alexej Čepička. Komise rozhodovala o politických rozsudcích. Práce komise „K“ byla ovlivňována pokyny sovětského poradce Bojarského. V únoru 1951 byl Karel Šváb zatčen a v listopadu 1952 souzen v procesu se „SLÁNSKÉHO protistátním spikleneckým centrem“. Odsouzen k trestu smrti a 3. prosince 1952 popraven. S jeho působením jsou spojovány kruté výsledky a nejrůznější manipulace v přípravách politických procesů. Stranická komise v roce 1963 Karla Švába právně a občansky rehabilitovala.

Osvald ZÁVODSKÝ (27. 10. 1910–19. 3. 1954) Od října 1937 do února 1939 byl v interbrigádách ve Španělsku, poté přešel hranice do Francie, kde do srpna 1940 působil v čs. zahraniční jednotce, potom v ilegality ve Francii. V prosinci 1942 zatčen a vězněn v koncentračním táboře Mathausen do osvobození. Do ČSR se vrátil v srpnu 1945. K SNB nastoupil 2. listopadu 1948, zařazen k odboru BA (odbor StB), 1949 jeho velitel. Od září 1950 velitel StB, 27. ledna 1951 zatčen, 23. prosince 1953 odsouzen s dalšími pěti vysokými funkcionáři StB v procesu „ZÁVODSKÝ a spol.“ jako trockisticko-sionistická skupina organizovaná R. SLÁNSKÝM. Za trestné činy „pomoc k velezradě a sabotáž“ odsouzen k trestu smrti a 19. března 1954 popraven. Dne 29. května 1963 plně rehabilitován. Srv.: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/vystavy/tvare-moci-praha/panel19.pdf>. Odkaz platný k 25. 8. 2010.

vyústilo značně brutální vyšetřování Čenka Petelíka ve vykonstruovaný případ, využitý vedle fyzické likvidace nepohodlných osob k zastrašení „vážavých“ příslušníků SVS.⁶⁵

Nemůžeme přejít i dostatečně zajímavou skutečností, že ve vyšetřovacích spisech Arnošta Bočka se nacházejí protokoly pořízené krátce po jeho zatčení (1949), v nichž se již objevují informace o ilegální skupině „SVOBODNÁ PLZEŇ“. Údajně to byla větší ozbrojená skupina, napojená mimo jiné na CIC v Bayreuthu. Její působení zahrnovalo, alespoň podle Bočkovy výpovědi, celé území dnešní České republiky, a bylo do ní zapojeno velké množství osob – nejen občanů ČSR, ale i několik agentů z Německa a USA.⁶⁶ Šlo nejspíše opět o jeden z mnoha výmyslů StB, dosvědčovaných pouze konfidentem. Lze předpokládat, že smyšlenky o ilegální skupině „SVOBODNÁ PLZEŇ“ byly následně zneužity, třeba jen nepřímo, při konstruování jiných případů (mimo jiné i u případu Oldřicha Bartáka). Tento původní protokol o skupině „SVOBODNÁ PLZEŇ“ sepsaný s Bočkem v roce 1949, jakkoliv je to absurdní a paradoxní, potvrzoval pozdější Bočkovo svědectví tak, jak bylo přibližně rok poté zaznamenáno ve zcela jiné souvislosti, do zcela jiného protokolu – k případu Oldřicha Bartáka. Kruh nesmyslů se uzavřel.

Fotografická příloha „Protokolu o poznání“, podepsaný Miloslavem Krejzou. (ABS)

65 „[...] z poučných a odstrašujících důvodů [byli] přizváni frekventanti škol SVS a členové SVS.“ Státní soud zasedal v Plzni ve dnech 11.–12. května 1950 a vynesl „nad obžalovanými nekompromisní rozsudek“. BLAŽEK, Petr – KUBÁLEK, Michal: „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi...“, s. 174–175. Nejvyšší soud odvolání části odsouzených zamítl dne 20. května 1950. K trestu smrti odsouzení Čeněk Petelík, Stanislav Broj a René Černý podali prezidentu republiky Klementu Gottwaldovi žádost o milost. Byla podstoupena ministerstvu spravedlnosti, které ji dne 21. května 1950 zamítl. Poprava odsouzených proběhla 23. května 1950.

66 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací vyšetřovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. „K výpovědi Botschka nutno přihlížeti s určitou rezervou, neboť si odpykává ve zdejší trestnici na Borech 15 let těžkého žaláře [...]“. Spis obsahuje několik desítek stran dokumentů případu skupiny „SVOBODNÁ PLZEŇ“.

Věnujme opět pozornost části Bartákova případu. Další „Úřední záznam“, pořízený 20. května 1950, zaznamenává návštěvy kurýra (agenta chodce) Josefa Jandy v ČSR, zejména u Oldřicha Bartáka.⁶⁷ Není však pravděpodobné, že informace zde zapsané se zakládají, byť jen částečně, na Bartákových sděleních. Naopak, záznam pravděpodobně vychází z vlastních agenturních poznatků StB. Dne 30. května 1950 Arnošt Boček podepsal další zápis, vedený jako „Protokol“. Jeho předmětem se stal „připravovaný útěk při eskortování mně do Prahy k soudu“. Oldřich Barták měl údajně Arnoštu Bočkovi poskytnout seznam osob, které by mu, pokud by se útěk skutečně zdařil, měli jako uprchlému vězni pomoci. Prvý (již zmiňovaný) protokol, pořízený 19. května 1950, skutečně uvádí možný převoz Arnošta Bočka do Prahy za účelem objasnění jeho trestné činnosti, jak ji zřejmě vylíčil svému spoluvězni na cele č. 4, Oldřichu Bartákovi, což by mohlo svědčit o kontinuálním a promyšleném nasazování agenta. Ostatně, výpovědní hodnota protokolu z 30. května 1950 není tak absurdní, aby se zde uvedené údaje nemohly alespoň z jisté části zakládat na skutečnostech vycházejících z rozhovoru Bartáka a Bočka.

Zaráží však několik nelogičností, zcela negujících důvěryhodnost protokolu: kontakt na Boženu Svěcenou, u níž měl uprchlý Boček hledat ubytování a pomoc, nemohl být zdaleka tím nejvhodnějším. Šlo totiž o blízkou příbuznou – sestřenicí Oldřicha Bartáka:⁶⁸ „[...] měl jsem dostati též zprávy od Boženy Svěcené, týkající se ilegálních spolupracovníků, kteří pracovali s Bartákem v Praze. Po získání zpráv od Svěcené a Smetany měl jsem navázati styk se spolupracovníkem Bartákovým Čechilem [...] Čechil jest zaměstnán v hospodářském družstvu jako ředitel na místě Bartákovém [...] Podotýkám, že Čechil má možnost obstarání falešných dokladů a má zajištěný bezpečný přechod do Německa na Šumavě přes Lenoru.“⁶⁹ Zprávy, jež by snad Boček získal od výše jmenovaných, měly „[...] býti doručeny československému komitétu v Paříži na člena Ripku [...]“ se zdůrazněním, že pocházejí od Bartáka. V celém protokolu je zaznamenáno velké množství jmen dalších osob, žijících v té době v Československu, které se údajně zapojily nebo mohly zapojit do protistátní činnosti. Nacházejí se zde i informace o osobách působících v zahraničí. Z dobového hlediska nemohla chybět (jakkoliv velmi kusá a jakoby okrajová) zmínka o činnosti duchovních. Konkrétně o činnosti „československého komitétu v Římě“ a jeho napojení na domácí „československé“ prostředí.

Následující protokol pochází z 12. června 1950. Podstatně rozmnožuje počet osob zapojených do Bartákova případu a rozšiřuje jeho předkládanou (předpokládanou)

67 Srv. TICHÝ, Martin: *Muklovská dekáda*, s. 288.

68 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. Podsv. BARTÁK Oldřich a spol. Sdělení Útvaru 701-A pro Útvar 607-A, ze dne 4. 8. 1950. „7. července 1950 navštívil agent SVĚCENOU-SABATOVU [...]. Poznamenala, že s BARTÁKEM nemluvila 10 let.“ Syn Sabatové byl v té době již odsouzen na patnáct let za protistátní činnost – domnívala se, že pro spolčení s L. Feirabendem (psáno chybně *Feirábend*).

69 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol s Arnoštem BOČKEM ze dne 30. 5. 1950.

protistátní činnost. Vyznění protokolu mohlo být v případě jeho použití před soudem o to závažnější, že jmenuje osoby oficiální části československé emigrace: „[...] Barták byl pověřen Dr. Černým a Dr. Fairábenem, aby vedl illeg. skupinu na území ČSR, která má název *Hospodářská malorolnická skupina*. Jmenovaný byl ustanovený jako velitel této skupiny.“⁷⁰ Barták měl mít povědomost o činnosti údajné ilegální skupiny „REK“, založené prý Josefem Černým na území Německa v americké okupační zóně. Bočkem podepsaný protokol dosvědčuje „*pravidelné kontakty*“ Oldřicha Bartáka s představiteli československé emigrace, uskutečňované prý jednou za měsíc nejen s již uvedeným J. Černým, a L. Feierabendem, ale i s Hubertem Ripkou,⁷¹ jemuž měl podle jiných protokolů pomoci k odchodu do ciziny a s nímž měl přes spojku (to jest „agenta-chodce“) spolupracovat na obsahu ilegálních tiskovin dodávaných z Německa do Československa.

Dle dalšího se Oldřich Barták účastnil distribuce těchto letáků; nejprve v okolí Nového Bydžova a později, po svém přeložení do Plzně, na Plzeňsku, Blovicku, Přešticu a Nepomucku. Protokol tak doplňuje a rozšiřuje zápisy pořízené 30. května 1950. Podle protokolu, podepsaného Bočkem, neměla zatčením a vazbou trestná činnost Oldřicha Bartáka skončit. Nejenže v ní – podle záznamu – chtěl pokračovat, ale chystal se ji rozšířit i o členy své rodiny: „[...] *že navštívím* [Boček po útěku – pozn. aut.] *jeho bratra v Sedražicích u Kolína, od kterého převezmu zprávy týkající se petrolejky v Kolíně a elektrárny v Kolíně. Tyto zprávy se týkají všech členů v KSČ, jak petrolejky,*

70 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol s Arnoštem BOČKEM ze dne 12. 6. 1950.

ČERNÝ Josef (28. 2. 1885–7. 12. 1971), československý agrární politik, zeť Antonína Švehly. Pocházel ze starého selského rodu. Vystudoval práva na univerzitě v Praze a na univerzitě ve Vídni, poté se věnoval advokacii. Od mládí se politicky angažoval v agrární straně a v meziválečné ČSR patřil k jejím čelným představitelům. 1918–1939 nepřetržitě poslanec NS, 1934–1938 ministr vnitra, 1938–1939 úřadující místopředseda Strany národní jednoty. Za německé okupace spolupracoval s domácím odbojem a podílel se na jeho financování. 1945 zatčen, obviněn z účasti na rozbití ČSR i z kolaborace, avšak roku 1947 Národním soudem zcela osvobozen. Po únoru 1948 emigroval do USA, od září 1948 předseda Československé agrární strany v exilu, od 1949 člen Rady svobodného Československa.

(Zajímavá je vždy špatná forma psaní jména Feierabend ve všech protokolech (v podobě *Fairá-bend* nebo *Feirábend*). Na což si, samozřejmě že v jiných případech, Dr. Feierabend v nadsázce stěžoval i prezidentovi republiky Edvardu Benešovi, který se v počátcích jejich vzájemné spolupráce také přichyloval k této fonetické podobě.)

71 Srov. RIPKA, Hubert: *Únorová tragédie. Svědectví přímého účastníka*. Brno 1995, s. 276 a n. RIPKA Hubert (26. 7. 1895–7. ledna 1958), československý politik, ministr, novinář. Vystudoval historii a filosofii v Praze. Po studiích krátce pracoval v archivu ministerstva národní obrany. Posléze se věnoval žurnalistice – redaktor deníků *Národní osvobození* a *Lidové noviny*. Od roku 1935 člen Československé strany národně socialistické. Za války pobýval ve Francii a Velké Británii, kde působil jako státní tajemník ministerstva zahraničí v exilové vládě v Londýně. Po válce poslancem Národního shromáždění a ministrem zahraničního obchodu. Patřil mezi ministry, kteří podali 20. února 1948 demisi. Po jistých obtížích emigroval, žil ve Velké Británii, Francii, USA. Zástupce Rady svobodného Československa v Paříži. Podílel se na vydávání *Zpravodaje čs. emigrace*.

tak z elektrárny, a dále, že mně bude dán seznam všech členů závodní milice obou závodů. Přislíbil jsem mu rovněž, že jeho bratrovi vyřídím, aby mně podal zprávy o skladištích zbraní závodní milice, a kde se tyto zbraně nacházejí [...] jest pro případ, že by se stal nějaký převrat, aby členové [...] v Kolíně věděli, kde se tyto zbraně nacházejí [...] Měl jsem dále ještě vyříditi Bartákovu bratrovi, že Barták žádá jeho, aby mně jeho osobní vůz byl dán k dispozici, kdykoliv si o tento požádám.“

Ve výčtu předkládané a domněle připravované „trestné (illegální) činnosti“ týkající se obstarávání zbraní, přípravy či alespoň spoluúčasti na převratu státního zřízení a útoku na veřejného činitele, nemůže chybět ani špionážní činnost: „[...] se mohu obrátit na ředitele kontrolní laboratoře [...], že tento ředitel laboratoře mu podával veškeré zprávy, které se týkaly hospodářského vědeckého výzkumu, které Barták zasílal do ciziny [...] Ředitel laboratoře přivezl ihned po zatčení Bartáka jeho paní /Bartákovou/, aby likvidovala podle možnosti všechny věci, které by uvedly bezpečnostní orgány na stopu Bartáka, které by ho usvědčily z jeho protistátní činnosti, kterou provozoval.“⁷²

Předkládaná činnost Oldřicha Bartáka tím zdaleka nekončí. Protokol z 15. května 1950 opět rozmnožuje počet osob „s ním spolupracujících“. Jednou z nich měl být i bývalý náčelník Kanceláře prezidenta republiky generál Antonín Hasal.⁷³ Podle protokolu Barták osobně organizoval útěk celé Hasalovy rodiny, spojení se mělo uskutečnit přes Hasalovu manželku, pocházející údajně z Nového Bydžova.⁷⁴ V protokolu se zdůrazňuje – jistě záměrně – malicherný důvod odchodu rodiny Hasalových z Československa:

„[...] Začal jsem se tázati Bartáka na podmínky, které byly kladeny gen. Hasalovi, načež mě Barták sdělil toto: že Hasal nemůže zůstat z politických důvodů náčelníkem prezidentovi kanceláře, ale že si může najíti jako ředitel místo buď v některé nár. pojišťovně, neb v bance. Mimo to, že mu bude vyplácen plat, který měl jako náčelník prezidentovi vojenské kanceláře, a to asi 500.000 Kčs ročně, a že mu bude dána k dispozici vilka, kterou

72 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol s Arnoštem BOČKEM ze dne 12. 6. 1950.

73 HASAL Antonín, za války užíval krycí jméno NIŽBORSKÝ (7. 1. 1883–22. 4.1960 Washington, USA) československý generál, politik, ministr. Absolvent reálky, 1913–1914 účetní továrny v Osníkách na Volyni. Po vypuknutí války vstoupil do České družiny a posléze do čs. legií, s nimiž prodělal sibiřskou anabázi (1919–1920 velitel pluku). 1920–1925 velitel pěšího pluku, 1925–1929 pěší brigády, 1932–1935 divize, 1935–1939 III. armádního sboru v Brně. 1928–1934 brigádní, 1934–1945 divizní generál. 1939–1940 činný ve vojenské odbojové organizaci „Obrana národa“. Začátkem roku 1940 odešel do Francie, kde se stal náčelníkem štábu Čs. vojenské správy v Paříži. Od června 1940 působil ve Velké Británii. 1940–1944 přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky, 1944–1945 vojenský velitel osvobozených území ČSR, od 1945 armádní generál. 1945–1946 ministr dopravy, od července 1946 do června 1948 opět přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky. Začátkem července 1948 emigroval do USA.

74 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol Arnošta BOČKA ze dne 15. 6. 1950. Pocházela-li manželka gen. Hasala skutečně z Nového Bydžova, nemohlo být již pro StB příliš velkým problémem spojit možný kontakt s Bartákem a jeho případem a případnou pomocí Hasalovým; zvláště když Hasalovi nemohli již sami podat případné svědectví o skutečných pomocnících, kteří jim pomohli opustit území ČSR.

obývá ve Střešovicích v Praze. [...] Barták odpověděl, že útěk Hasala připravoval on s několika svými spolupracovníky. Prvně, že utekl syn gen. Hasala, pak odešel gen. Hasal se svou manželkou a dcerou.⁷⁵

Na konci protokolu se nachází zápis vracející se k možnému útěku Arnošta Bočka, respektive k údajným rozhovorům o tomto útěku mezi ním a Oldřichem Bartákem. Původně se měl jejich útěk – plánovaný samozřejmě pouze na papíře – uskutečnit na přelomu května a června 1950. V předchozích protokolech se nachází i Bočkovo „přijatelné vysvětlení“, proč se mu zatím nepodařilo při převozu do Prahy utéct a proč se vrací z výslechů (ať již skutečných nebo jen předstíraných) do plzeňské vazební věznice Na Borech. Eskortující strážě byly údajně natolik silné, že se nenaskytla možnost útěk uskutečnit.⁷⁶ V případě útěku měl Boček navštívit Bartákovu manželku Marii a zajistit zničení zbylých důkazů nacházejících se v Novém Bydžově, kde oba manželé bydleli.

Další části protokolu umožňují poukázat na pojetí konspirace (nebo spíše provokace), jak si ji na počátku padesátých let dvacátého století představovala (prováděla) StB. Jednotlivé osoby se měly, podle uvedeného příkladu v protokolu, osvědčovat třemi hesly. Teprve všechna tři hesla prokazovala spolehlivost jednoho každého člena, který se dostavil na schůzku skupiny. Prvým heslem měla být kniha *Státní muži*, druhým heslem opět kniha *Tři roky s Eisenhowerem* a konečně třetí heslo představovala fotografie Kozinova pomníku.⁷⁷ „Na dorozumění musely býti bezpodmínečně tyto 3 hesla. Dále mně pravil, že stejnkroje, které se nacházejí v pokoji jeho dcery, musí býti rovněž ukryty, taktéž i 2 páry vysokých bot. Tyto věci jsem měl dopravit buďto na hranice, a nebo je dát Čechovi. V případě mého útěku měl jsem tyto věci předati Dr. Baškovi, který se nachází t.č. v lágře Murnau.“⁷⁸

Poslední protokol z 20. června 1950 podepsaný Arnoštem Bočkem uváděl na scénu kontaktů a spojení spolupracovníků Oldřicha Bartáka příslušníky z řad československé armády, a to přímo z okruhu Generálního štábu. Přehled nemožně možných vymyšleností se tak vlastně uzavírá: „V případě, že by se mně útěk při provádění eskortě nepodařil, řekl mně Barták, že když budu na Hradčanech ve vojenské věznici nebo na generálním štábu, mohu se přímo obrátit na št. kap. Kasla a nebo na podplukovníka Kuklu. Tito jmenovaní měli spolupracovat s Bartákem. [...] Kasl mu dodával zprávy

75 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol Arnošta BOČKA ze dne 15. 6. 1950.

76 Tamtéž. Protokol Arnošta BOČKA ze dne 30. 5. 1950.

77 Srv. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. Podsv. BARTÁK Oldřich a spol. Útvar 607-A pro Útvar 701-A. V materiálu se objevují zcela jiné informace o heslech. „[...] agenturní cestou z věznic získány další podněty [...] Barták [...] používal různých hesel jako *MarsilMarseilesa* [přesný přepis z protokolu], dále se měli dorozumívati pomocí knih [...], *Státní mužové*, druhá *První úder*, třetí *Poslední úder* a poslední *Tři roky s Eisenhowerem*. Také se měli dorozumívati [...] pomocí fotografie [...] Kozinův pomník.“ Jako povzdech působí zápis o tom, že se nepodařilo zjistit jména osob, s nimiž se měl Barták takto dorozumívat.

78 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol ze dne 15. 6. 1950.

týkající se vězňů, kteří jsou na Hradčanech, a o všem Bartáka Kasl spravil. [...] Barták vyprávěl, že podplukovník Kukla měl s Bartákem styky, a tento mu dával zprávy [Kukla – pozn. aut.] o veškerých usneseních, které byly projednány na generálním štábu v Praze. Štáb. kapitán [Kasl – pozn. aut.] jest zaměstnán u vojenské prokuratury v Praze jako vyšetřující soudce [...] a každý týden má tento dojížděti do Nového Bydžova, kde snad má svou manželku. Při této příležitosti se s ním Barták stýkal vždy, když Kasl přijel na návštěvu k jeho manželce do Nového Bydžova.⁷⁹ Dokonce to měl být Oldřich Barták, jenž by v případě problému, s nímž by si štábní kapitán Kasl nevěděl rady, měl dávat Kaslovi instrukce: „Podplukovník Kukla jest zaměstnán na generálním štábu v Praze jako technický poradce, a tento má za úkol vojenskou železniční dopravu. Rovněž i tento [...] dodával zprávy Bartákovi o všech projednaných věcech na generálním štábu [...]. Rovněž Barták instruoval Kuklu, jak si má počínati při vyzvídání zpráv, které podává do ciziny.“⁸⁰

V soudním přelíčení, vedeném na podkladě výše zmíněných protokolů, by se jen těžko hledal okruh trestných činů proti republice a jejímu státnímu zřízení, které by nemohly být připsány Oldřichu Bartákovi k tíži jeho „provinění“, a z nichž by nemohl být obviněn. Při posouzení uvedených protokolů v kontextu znalostí případu Oldřicha Bartáka, získaných na podkladě jiných archivních pramenů, jasně vyvstane nesmyslnost jednotlivých zápisů. Je více než pravděpodobné, že podstatné části protokolů byly předem připraveny a teprve následně podepsány příslušným – na Oldřicha Bartáka nasazeným – agentem, tedy Arnoštem Bočkem. Pasáže o Bartákově rodině patrně vznikly na základě agenturní práce StB (ustanovky) tak, jak ji známe z jiných případů. Neznamena to však, že by nasazený agent byl pouhou podepisující se figurou, s takovým postupem AOP by se StB nespokojila. Agent jistě vypovídal to, co se od svého spoluvězně případně dozvěděl; do jaké míry tyto informace odpovídaly potřebám vyšetřovatelů, a jak byly případně využity, nelze doložit.

Na základě výše uvedeného případu, který posloužil k tomu, aby mohl být ozřejmen jeden z možných mechanismů nasazení agenta na vyšetřovanou osobu ve vazební věznici (navíc podepřeným totožnou osobou agenta – Arnošta Bočka), je možno předpokládat, že podobný postup, tedy podepisování usvědčujících protokolů o „trestné, protistátní, ilegální“ činnosti zvolili příslušníci Správy ministerstva vnitra Jáchymov také při přípravě případu Miloše Pecky a Miloslava Krejzy. Právě tehdy s velkou pravděpodobností došlo k obdobnému nasazení (jednalo se vlastně o nutnou část vykonstruovaného případu) agenta Arnošta Bočka, který jmenované obvinil z trestné činnosti na táboře Bytíz.

Stalo se to pravděpodobně při řešení stávky a hladovky na táboře Bytíz: Arnošt Boček na listině vůdců stávky nebyl, ani mezi deseti určenými k zastrašení ostatních, nestál a nekopal si před nimi vlastní hrob. Vyfáral až odpoledne, když bylo po všem.

79 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. VS-1130 KV-StB Plzeň. BARTÁK Oldřich a FADRHONC Jaroslav. Protokol ze dne 15. 6. 1950.

80 Tamtéž. „Cizinou“ míněno Německo; „zprávy podává“ míněn Oldřich Barták.

Přesto korekci neunikl, k velkému překvapení těch, kteří se v ní ocitli. Prodělal s nimi eskortu do Ústředního tábora v Jáchymově, nebyl však bezprostředně vyšetřován, což sám několikrát dosvědčuje tvrzením o svém třítydenním pobytu na cele bez předvolání k výslechu. Následné předvedení pak nemusíme přičítat jim deklarované hladovce, ale záměrům orgánů StB, jimž se nepodařilo usvědčit „vůdce stávky“ a donutit je k doznání. Nyní nastal čas pro úkolování a nasazení agenta Arnošta Bočka. Příběh obvinění, nový případ na táboře Bytíz, mohl začít.

Popsaný postup vycházel z praxe a „zkušeností minulých let“. Proč však případ vykonstruované trestné činnosti na Bytízu dopadl jinak? Otázka, i když na ni nelze zcela přesně odpovědět, nás vede k nastínění vnějších okolností zprostředkovaně ovlivňujících situaci ve vězeních a táborech. Jinými slovy: Výše položenou otázku nelze odmyslet od dílčích změn, jež pozměnily komunistický režim v Československu, který od masových represí přecházel ke konsolidaci nabyté moci a k jakémusi nepsanému vnitropolitickému a společenskému modus vivendi mezi ním a obyvateli. Modus spočíval v uznání nároků obyvatel na sociální a společenské potřeby, které se stát pokoušel v rámci svých možností alespoň řešit, popřípadě vytvářel zdání, že jsou řešeny. „Mezi léty 1953–1956 byla nastolena skutečně tichá sociální dohoda. Režim vyměnil politickou pasivitu obyvatelstva za relativní uspokojení ekonomických potřeb.“⁸¹ Tichá dohoda nevyplývala ani tak z přirozené proměny režimu, z jeho zlidštění, jako z krize způsobené domácími hospodářskými těžkostmi, stejně jako mezinárodními událostmi. Krize režimu a z ní vycházející proměna společnosti se projevovaly v podobě specifického, velmi mírného a mnohdy nezachytitelného „nového kvasu“. O něm vyprávějí dílčí skutečnosti, vycházející vždy z místních podmínek, situací a zvyklostí.⁸²

81 Více BLAIVE, Muriel: *Promarněná příležitost. Československo a rok 1956*. Prostor 2001, s. 304.

82 Souhrnné PERNES, Jiří: *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. CDK, Brno 2008. (Pojem „nový kvas“ použitý Ivo Ducháčkem – Tamtéž, s. 5.) Proces „nového kvasu“ (jde samozřejmě o zástupné pojmenování) byl spojen s vícero událostmi. Ve skutečnosti šlo skutečně o otřes a projev krize režimu(ů), podmíněný společensko-ekonomickými událostmi komunistického bloku. Ve středoevropských souvislostech každá země reagovala odlišně – od mírného uvolnění (Polsko), přes pozdější znovu upevnění ztracené sebejistoty (ČSR), až po pokus o revoluci (Maďarsko).

Více VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ, vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Libri, Praha 2000, kap. Poststalinský otřes, s. 294–466. Mezi neopominutelné důvody krize režimu nutno zařadit pokles reálné životní úrovně obyvatel, jehož projevem byla např. v Československu měnová reforma v roce 1953, po níž následovalo přece jen mírné, ale poměrně stabilní zlepšování životní úrovně obyvatel, zapříčiněné změnou orientací ve prospěch spotřebního průmyslu, což vedlo k onomu nepřilíh přesnému pocitu „tání“ od té doby (pouze) totalitárně se projevujícího režimu. Pro osvětlení termínu „totalitarista“ a diskuzi o něm (nejen v kontextu československých dějin) srv. HAVELKA, Miloš: *Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?* In: *Soudobé dějiny* 4/2009, s. 607–624. K popisovanému tématu zejména s. 612.

Ve věznicích a táborech se změny projevovaly různě, byly navíc ovlivňovány nepřímými aspekty, např. snižováním těžby uranu. Postupně docházelo k rušení některých táborů, zejména nechvalně známého tábora Vykmánov II L (tzv. Věž smrti) v květnu 1956. Proces uzavírání uranových

Snad právě mezi léty 1953–1956 končí v Československu totalitární epocha dějin (?). A nám nezbyvá, než předpokládat, že se v popisovaném příběhu odrážejí právě ony události mezidobí 1953 až 1956. Jsou ohraničeny úmrtím J. V. Stalina, K. Gottwalda a událostmi v Maďarsku. Nevíme sice, do jaké míry je toto tvrzení v souvislosti s případem Miloše Pecky a Miloslava Krejzy (a vlastně i Arnošta Bočka) plně relevantní, připomenu proto ještě jeden kontext, bez něhož by popis událostí nebyl úplný:

Proměnu společnosti, tak jak byla popsána výše, charakterizuje další poměrně zvláštní označení (dobově podmíněné a o době vypovídající), vzniklé ze slova „zákonnost“ (nepřesně označující toto období jako: „socialistická zákonost“).⁸³ Při hodnocení tohoto jevu nezapomínejme, že posílení „*státní disciplíny a socialistické zákonosti*“ vycházelo ze snahy vytvořit kontrolní orgán při ministerstvu národní bezpečnosti, respektive ministerstvu vnitra. V důsledku toho mohla být – přes poměrně nezávislou Inspekci, prakticky odpovědnou ministrovi vnitra (člen KSČ) – kontrolována, a vůči KSČ oslabena pozice StB.⁸⁴ V dané souvislosti je však důležitější, že v nových podmínkách mělo dojít k početnímu snížení zaměstnanců věznic – tzv. ostrahy, včetně personální obměny vedení československých věznic. Plánované restrikce se dotýkaly osob, které byly násilnostmi nejvíce zprofanované. Vedení věznic vyprovokované stávkou a hladovkou ve své podstatě dokazovaly, že situace ve vězeňství není vhodná k tomu, aby byly sníženy početní stavy příslušníků vězeňských a táborových útvarů. Vlna protestu, stávek a hladovek postihla v letech 1954–1956 postupně většinu věznic a táborů v ČSR. Nabízí se tedy domněnka, že za zhoršenými podmínkami vězňů v této době, včetně nedostatečného stravování, stála snaha vedoucích zachovat si své dosavadní postavení v systému československého vězeňství.⁸⁵ Přesto lze konstatovat, že se situace vězňů postupně (alespoň někde a do určité míry) zlepšovala. Zvláště ve srovnání s předchozí praxí Správy ministerstva vnitra Jáchymov.

Formálních impulsů změn bylo více: 1. července 1951 přešly vězeňské tábory v Jáchymově pod ministerstvo národní bezpečnosti, sloučené 14. září 1953 s ministerstvem vnitra. Původní podmínky v táborech byly mnohdy hrozné: „*Někteří ze soudruhů, kteří prošli za okupace německé koncentrační tábory, tvrdí, že takových špatných koncentračních táborů v Německu nebylo.*“⁸⁶

Letmo naznačené změny, či spíše obecná nálada ve společnosti podmíněná zlepšující se ekonomickou situací obyvatelstva, vedly následně i k velmi umírněnému zlepšení

táborů začal již v roce 1954. Po zřízení Inspekce MNB (později MV) pak byly prošetřovány případy bití vězňů a zpronevěry. Více BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali*, s. 128.

83 Podobným projevem doby se staly počáteční pokusy o rehabilitace odsouzených, více diskutované než prováděné; (v prvním období převážně rehabilitace příslušníků KSČ). VEBER, Václav: *O rehabilitacích a o tom, co s tím souvisí*. ÚSTR, *Securitas imperii*, roč. 16, č. 1, Praha 2010, s. 10–29.

84 BÁRTA, Milan: *Inspekce ministra vnitra v letech 1953–1989. Výběr dokumentů*. ÚSTR, Praha 2009, s. 4–35.

85 HEJDA, Jiří. *Žil jsme zbytečně*. Machart, (místo vydání neuvedeno) 2010, s. 384–385.

86 Více KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*. Actys, České Budějovice 1993, s. 42.

životních podmínek (s notnými výkyvy a nuancemi) ve vězeních a táborech. Postupné změny nelze přeceňovat, jsou nesnadno postižitelné; přibližují je slova politického vězně, spisovatele Karla Pecky: „[...] *jakmile se nemusel shánět chleba, sháněly se knížky.*“⁸⁷ Tzv. „převýchova“, zejména využívání lidské (otrocké) práce vězňů, se musela přece jen pozvolna přizpůsobovat „měnícím se poměrům“ a praktickým potřebám těžby v uranových dolech, plnění smluvních kontingentů rudy. Začal se projevovat nedostatek pracovních sil, přesněji nedostatek odsouzených a odsouditelných osob.⁸⁸ Naštěstí pro oba obviněné – Miloše Pecku a Miloslava Krejzu.

Relevantní závěr „jejich případu“, tedy zproštění obvinění, můžeme částečně přičíst změnám ve společnosti, zprostředkovaně zrušení ministerstva národní bezpečnosti, ale zejména tomu, že vyšetřování probíhalo u Krajské správy ministerstva vnitra v Praze a nikoliv u Správy ministerstva vnitra Jáchymov.

Výše uvedené skutečnosti poznamenaly další osud Arnošta Bočka ve výkonu trestu. Bezprostředně poté, co vyšly najevo skutečnosti potvrzující nesmyslnost jeho udání, začali pracovníci Krajské správy MV Praha Arnošta Bočka vyšetřovat. Stalo se tak (jak již víme) 11. listopadu 1955 a vyšetřování pokračovalo i v následujících dnech – podle data jednotlivých protokolů 16., 17. a 18. listopadu 1955. Procesní úkony provedla i Správa ministerstva vnitra Jáchymov ve dnech 30. března a 3. dubna 1956; formálně bylo vyšetřování ukončeno dva dny poté.⁸⁹ K témuž dni, 5. dubna 1956, je datován návrh žaloby z trestného činu krivého obvinění podle § 162, ods. 1 tr. zákona⁹⁰ O tři měsíce později žaloba krajského prokurátora v Karlových Varech upřesnila skutkovou podstatu obvinění, včetně zákonného podkladu: odst. 1, 2, písm. a/ tr. zákona⁹¹ Opakovala Bočkovu údajnou motivaci a zdůraznila obdobnou újmu původně vyšetřovaných osob: „*Obviněný Boček své jednání odůvodnil svou domněnkou, že na základě této nepravdivé výpovědi se dříve dostane z vězení na tábor [...] byl si vědom, že jmenovaní budou vzhledem k závažnosti obvinění podrobně a dlouze*

87 BURSÍK, Tomáš: *Přišli jsme na svět proto, aby nás pronásledovali*, s. 121.

88 Více kap. *Hon na pracovní síly* in: KAPLAN, Karel – PACL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*, s. 31–48.

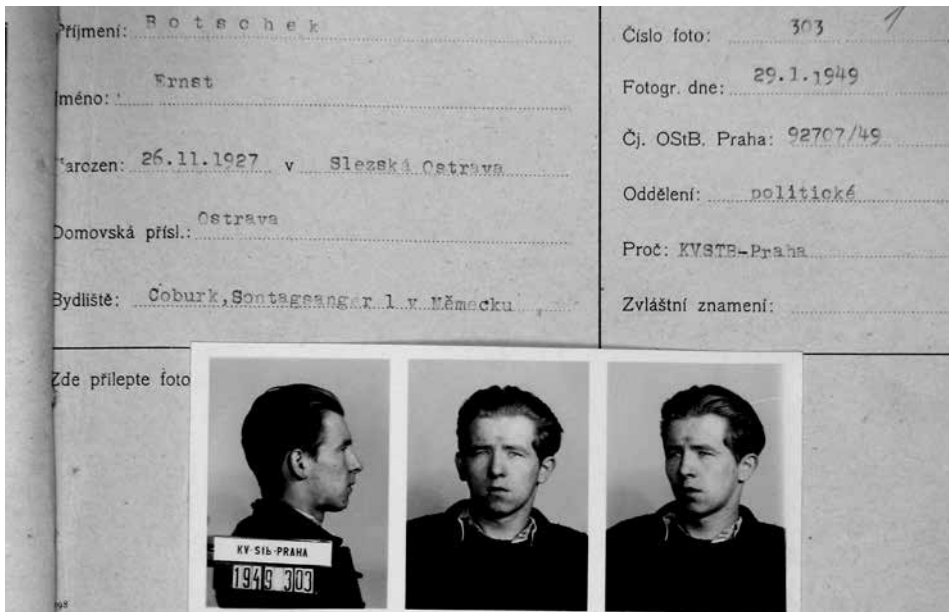
89 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Usnesení o skončení vyšetřování ze dne 5. 4. 1956. Arnošt Boček po dobu vězeňské vazby pravděpodobně pobýval ve věznicí č. 3, Vykmanov, pošta Ostrov, schr. 100.

90 Tamtéž. Žaloba Krajskému soudu v Karlových Varech ze dne 5. 4. 1956. Žalobu vypracoval: „*Vyšetřující pracovník ref., ppor. Lokvenc.*“ Nutný souhlas dal: „*Náčelník správy MV pplk. Kupec.*“ K uvedeným podpisům je připojena nepodepsaná, předtištěná kolonka: „*Schvaluji: Krajský prokurátor JUDr. Ježek.*“

Zákon č. 86/1950, § 162: „*Křivé obvinění (1) Kdo jiného lživě obviní z trestného činu v úmyslu dát podnět k jeho stíhání, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až na pět let. (2) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán a) jestliže čin uvedený v odstavci 1 může mít nebo má za následek značnou škodu nebo b) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*“ <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>. Odkaz platný k 23. 8. 2010.

91 Tamtéž. Žaloba krajského prokurátora v Karlových Varech ze dne 22. 6. 1956.

vyšetřování a [...] ztratí výhody, které měli ve výkonu trestu.“⁹² Bočkovo vyšetřování tedy trvalo od poloviny listopadu 1955 do konce června 1956, kdy došlo k vypracování obžaloby. Krajský soud však případ projednal až 21. března 1957. Ke zdržení došlo kvůli novému prošetřování případu a dalších obvinění, prováděné tentokrát u „inspekce ministra“, neboť 25. července 1956 Arnošt Boček odeslal ministrovi vnitra Rudolfu Barákovi dopis, v němž poměrně obsírně popsal nejen události na táboře Bytíz, ale i další trestné činnosti a „závady“ (doslova z celého území ČSR), o nichž, jak v dopise tvrdil: „věděl, byl informován nebo se o nich doslechl“. Strojopisný, „hutně“ provedený opis Bočkova dopisu obsahuje deset stran:

Podobenka Arnošta Bočka. (ABS)

„Vážený pane ministře!

Promiňte, že jsem se dovolil písemně obrátit na Vaši osobu. Nevím si již rady ve svém případě, proto jsem se rozhodl, že se obrátím se svou prosbou na Vás.

Jmenuji se Arnošt BOČEK, toho času ve vyš. vazbě kraj. soudu v Kar. Varech. Před tím jsem byl v ÚNZ-Jáchymov, na táboře Bytíz u Příbrami, na tomto táboře jsem byl od ledna 1955 až do 5. května 55. V této mnou vypsané době vznikla na táboře vzpoura, já sám jsem na této vzpouře nebyl zúčastněn, přestože jsem to dokázal, byl jsem převezen

92 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Žaloba krajského prokurátora v Karlových Varech ze dne 22. 6. 1956.

z tábora do vyš. vazby ve Vykmanově, kde jsem byl skoro přes 3 týdny bez výsledku, ačkoliv jsem se denně hlásil k výsledku k náčelníkovi vyš. odboru okr. správy MV v Jáchymově. Přesto jsem nikdy nebyl předveden, ke konci 3. týdne jsem byl z cely vyveden a byly mně vydány všechny mé osobní věci. V zápětí však jsem musel vše odevzdat a byl jsem odvezen zpět na celu. Ačkoliv praví účastníci táborové vzpoury byli posláni na tábory zpět. Jedná se o Milana KREJZU, Milana PECKU, Stanislava MADĚRU, Jiřího BLÁHU, Dr. CÁHU a mnoho jiných. O tom, že tito lidé šli na tábory zpět, jsem se dozvěděl, až sám jsem přišel na tábor Nikolaj, kde byli jmenovaní KREJZA, BLÁHA, CÁHA.

Po odchodu těchto lidí z vyš. vazby jsem zahájil hladovku⁹³ a žádal jsem o předvedení k maj. RYŠAVÉMU ohledně svého případu. Za dva dny na to jsem byl v 10 h. večer předveden. [...] Při této příležitosti jsem vypověděl, co mně bylo známo o vzpouře na táboře Bytíz a o různých sabotážích, prováděných jak potrestanými, tak i civilisty, hlavně však vedením dolu č. 11 na Bytíze.

Dále je v dopise uvedeno, že po zaprotokolování své výpovědi měl být Boček „dán na tábor ‚L‘ ve Vykmanově“. Spoluvězeň Ladislav Stočes, „který byl také zapleten do vzpoury na táboře B. [...] se mě tázal, zdali jsem byl dotazován na takzvaný Diplomat club, který zřídil na táboře B., ve kterém byli skoro všichni členové pol. strany nár. socialistické [...] tento kroužek pod rouškou literárních diskusí pořádá illeg. školení prog. str. nár. soc.“

Další informace v osobním dopise Rudolfovi Barákovi se týkaly „[...] sabotážních zastřelení a rozstřelení rudy na šachtě č. 10 [...]“ V uvedených případech dosáhla škoda částky 160 000 Kčs, respektive 320 000 Kčs. Podobně popsal Arnošt Boček sabotáže na těžní kleci. Následkem porušování „hornopolicajních“ předpisů mělo dojít k usmrcení odsouzeného Hanzelky.

Boček byl údajně dotazován, a také vypovídal, k osobě „[...] býv. zást. kraj. vel. SNB v Ostravě TRUHLÁŘE a jiné lidi, kteří pracují v Jáchymovském prostoru a Karlovarském kraji“. Ochotu k výpovědi Boček podmínil prý převozem z pro něho nebezpečného „vyš. odd. Vytmanov“ [spr. Vykmanov]. Následný odvoz „na OKS-MV v Jáchymově“ působí jako naprostá samozřejmost. Truhláře označil za bývalého příslušníka gestapa, jehož úkolem bylo „po přejití fronty proniknutí do řad bezpečnosti“.

Boček se dále v dopise chlubil povědomím o finančních machinacích stranických a politických funkcionářů, případně vedoucích komunálních podniků z Ostravy, Karlových Varů a širokého okolí. I v těchto případech vypočítával výši škod a krádeží, případně psal, že „nezodpovědným zacházením unikaly a unikají milionové hodnoty z odpočtu finančního KNV Kar. Vary“. Jím uvedené částky se pohybují ve výši osm až jedenáct milionů Kčs. Jednotlivé případy čísloval (opis uvádí 14 číslovaných příkladů) a datoval je nejen do roku 1949, tedy do období před svým zatčením, ale i do doby výkonu trestu (léta 1951 až 1954).

Nakonec podal „stručný přehled o výpovědích na různé vyšší úředníky řed. Jáchymovských dolů a o různých sabotážích v rudných dolech Jáchymovského revíru,“ kde pracoval

93 Tímto „upřesňujícím“ údajem popírá Boček vlastní předchozí tvrzení: „O tom, že tito lidé šli na tábory zpět, jsem se dozvěděl, až sám jsem přišel na tábor Nikolaj [...]“

„jako geolog a operater na šachtě Eduard [...]“. Ve čtyřstránkovém výčtu, v popisech jednotlivých sabotáží, trestné činnosti, neúmyslného poškozování a zanedbávání těžby, samozřejmě nechyběl výčet škod (dosahuje opět několika milionů Kčs), jména viníků s uvedenými tituly a funkcemi, ve vedlejších souvislostech i poslanců a náměstků ministrů.

Dopis ministroví vnitra odůvodňovaly jednak úplatky těch, kteří by se měli starat o řádné vyšetření výše uvedených „podnětů“. Boček sliboval dokázat „další škůdnickou činnost, v níž nejde o t.zv. nekvalifikované kádry, nýbrž o řízenou akci od r. 1948 z Ansbachu v záp. Německu s názvem VOLSVERWALTUNG, t.zv. lidospráva“. Postěžoval si:

[...] nechápu, proč bych měl být umlčen, vždyť to jsou věci, které mohu prokázat, a které jsem také z části doložil průkazným materiálem. Nevím si již proto poradit, když org. MV v Jáchymově mně sami říkají, že takové jako jsem já, jsou jim nepohodlní tím, že toho hodně vědí. I to bych, pane ministře, chápal [...] však nechápu a nepochopím, že ještě dnes v této době se najdou lidé, kteří provádějí tak zvanou protekci a úplatkářství. Nežádám nic než spravedlnost, jelikož chápu, že jsem byl právem odsouzen, jelikož jsem rozvracel lid. dem. zřízení v ČSR, ale nevěděl jsem, že mě budou vyslyšet a soudit lidé, kteří pracovali za okupace u BdS a gestapa, a ne, že by byli k těmto složkám vyslání svými základními illeg. organizacemi, nýbrž šli do těchto služeb z vlastní vůle a hlavně za finančním a hmotným zabezpečením. Zrovna tak vstoupili i do služeb MV, píše přímo jména: okr. vel. MV v Ostravě HAJNÝ, okr. vel. SNB v Č. Těšíně dr. VESELÝ, plk. MV prof. MILLEN, dr. MÜLLER, mjr. MV Josef PROCHÁZKA z Bystřice n. Pernšt., mjr. SNB v Kar. Varech v r. 1949 SEDLÁŘ, člen KS-MV v Ostravě dr. FOLTA, člen KS-MV v Kar. Varech dr. STECHLÍK.

Toto, pane ministře, jsou všichni napomahači jmenovaných složek bezpečnosti za okupace, jejichž rukama jsem prošel, než jsem byl odsouzen, a dnes opět těmito rukama zde v Kar. Varech procházely mé výpovědi o různých lidech, se kterými jmenovaní jsou v přátelském styku pro venek [...] proto jest takový člověk označen za lháře a jest mu všemi prostředky znemožněno, aby mohl říci pravdu a žádat potrestání těchto lidí. Nechci, pane ministře, abyste přišel k tomu názoru, že nevěřím org. MV. Já těmto věřím, ale ne zde v kraji Kar. Vary na kraj. správě MV a v Jáchymově.

Pane ministře, jak jest mně známo, illeg. činnost jde dělat různými způsoby, jak radikálně tak i studeně [...] Proto se také nedivím, že jsem se ocitl v takovéto situaci, jelikož není žádoucí, aby mé výpovědi se dostaly k soudu, jelikož pak by museli jít na lavici obžalovaných také různí jiní vyšší úředníci, jak lidosprávy tak i státních úřadů, a proto si řekli, ať to odnese jeden, to jest BOČEK.

Agent Arnošt Boček upozornil ministra i na napadení, jemuž údajně musel čelit při práci na důlním patře. Útočníkovi se podle vlastního tvrzení ubránil a omráčil ho. Incident nehlásil, nechtěl, aby dotyčný byl disciplinárně trestán; odvděčeno mu však bylo prý pouze výhrůzkami: „Na Jáchymovsku není žádný problém, když jest někdo usmrcen, a že po mně žádný také nebude zvlášť pátrat, že to už jest pro ten případ zařízeno.“

Na konci dopisu stupňoval výčet jmen s obviňujícími tvrzeními. Mezi jinými bylo uvedeno jméno „generála“ Reicina, který „[...] má spojitost s akcí Plzeň – výzkumný ústav, Škodovy závody [...]“, zmínil se o „býv. min. národní bezpečnosti KOPŘIVOVI a jeho činnosti s illeg. org. ‚Mafie III‘ v Plzni a v Praze [...], o býv. min. zemědělství, nyníjším min. financí ĎURIŠOVI a jeho paní a souvislosti s illeg. činností, [...] o min. nár. obrany dr. Alexeji ČEPIČKOVI a jeho stycích s různými členy ‚Mafie III‘ [...]“. V této poněkud zvláštní (a pro některé jistě nepřijatelné) „exkluzivní“ společnosti, v divných a těžko pochopitelných souvislostech uvedl také jméno Oldřicha Bartáka. V předposledním odstavci deklaroval: „*Toto jest nyní vše, o čemž jsem Vám chtěl a také i napsal [...]. Pane ministře, o těchto lidech jest průkazný materiál k dostání, vím, co říkám, když tyto lidi uvádím v souvislosti s t. zv. ‚Mafií III‘. [...]*“

V posledním odstavci poznamenává: „*Vím, že v případě nedokázání mého tvrzení mohu být přísně potrestán, velmi dobře jsem vše uvážil a prosím Vás, dejte mně možnost nového vyšetřování v Praze a přesvědčím Vás o daleko větší činnosti v různých státních úřadech a podnicích. Doufám, že mně bude dána možnost se Vámi [setkat ?] a já dokážu to, že [?] Vám v tomto dopise píše, a tak hlavně však budu před svým vlastním svědomím. Tímto končím svůj dopis Vám a pevně doufám ve Vaši pomoc.*

S pozdravem míru zdar. Arnošt Boček⁹⁴

Výčet obvinění, seznam jmen v něm udaných, působí neuvěřitelným dojmem. O nevěrohodnosti jednotlivých tvrzení i celého dopisu tenkrát (jako i dnes) málokdo pochyboval. Zjistit, zda Boček dopis napsal z vlastní vůle nebo z cizího podnětu, není na základě dostupných a známých archivních dokumentů možné.⁹⁵ Navenek dopis působí jako výkřik do tmy. Přičítat mu za každou cenu hlubší smysl, myslet si, že byl napsán s předem daným záměrem, že se stal součástí většího celku (například plánování či iniciování změn ve jmenovaných podnicích, případně ministerstvech) není asi možné. Hledali bychom v něm to, co asi neobsahuje. Byl dílem náhody, momentální situace, nejspíše se jím Boček snažil reagovat na obvinění, jemuž musel na základě předchozích, výše popsaných, událostí čelit; a to stěží na základě promyšlené rozvahy.

V každém případě ministr Rudolf Barák pověřil „[...] orgány ministerstva vnitra kpt. Josefa MICHÁLKA, č. služ. průk. AR-512 a npor. Františka FOLDYNU, č. služb. průk. AR-413 prošetřením zprávy ods. Arnošta BOTSCHKA, nar. 26. 11. 1927. Orgány IM jsou oprávněni provádět v případě potřeby výslechy a konfrontace přisl. MV a všechny úkony potřebné k vyšetření zprávy.

Souhlasím s vyzvednutím materiálů z archivu MV.“

Za ministra podepsán „plk. J. Kotel“⁹⁶

94 ABS, f. A8/1, inv. j. 275. Opis dopisu ze dne 25. 7. 1956.

95 Na základě předchozího poznání o Bočkově úkolování bychom si mohli položit otázku, zda koncept a intence dopisu nebyly „někým“ Bočkovi vnuceny, a co tím jeho autor (případně iniciátoři) sledoval(li). Šlo by jistě o sugestivní otázku, nebyla by však zodpověditelná, již pro takřka nulovou relevantnost.

96 ABS, f. A8/1, inv. j. 275. Pověření ze dne 13. 9. 1956.

Příslušné dokumenty neupřesňují způsob a vedení následného vyšetřování. Několik protokolů z výpovědmi pracovníků Jáchymovského podniku, stejně jako odsouzených vězňů, nepotvrzovalo vypsaná tvrzení. Reálně přezkoumatelná tvrzení (jako při prověřování v terénu nenalezený úkryt dokumentů se jmenným seznamem bývalých spolupracovníků gestapa, o nichž Boček prohlásil, že je sám viděl a popsal místo jejich uložení „na Hostýně u třetího zastavení křížové cesty v zemi v kryptě 5 x 2.5 m,“) byly v přímém rozporu se zjištěnými skutečnostmi, a to přes provedený, celkem podrobný a ve složce dochovaný nákres.⁹⁷ „Pohovoru s Bočkem zúčastnil se náčelník inspekce ministerstva vnitra s. mjr. ŠLECHTA“, což svědčí o pochopitelném zájmu inspekce vyšetřit a prověřit alespoň pravděpodobně znějící skutečnosti, týkající se zejména spolupracovníků gestapa.

Počátkem roku 1957 ukončili výše jmenovaní pracovníci inspekce ministra vyšetřování. Konstatovali, „[...] že okolnosti, které v dopise uvedl, jsou nepravdivé a z velké části vykombinované. Při sestavování dopisu vycházel Boček z poznatků, které získal při rozhovorech s odsouzenými, které však zveličil, zkombinoval a usměrnil, a nakonec uvedl jako své vlastní zkušenosti. Na dotaz orgánů inspekce ministra proč, [...] podával nepravdivé a vymyšlené informace uvedl, [...] že počítal s tím, že alespoň část jeho hlášení bude pravdivá, a tak získá polehčující okolnosti při novém trestním řízení [...]“⁹⁸ Zprávu pro ministra Baráka zkrátil náčelník inspekce ministra mjr. Alois Šlechta.

Patrně mezi ukončením vyšetřování a zahájením hlavního přelíčení s Arnoštem Bočkem (21. března 1957) došlo k vypracování posudku „duševního stavu obžalovaného“. „Krajský soud v Karlových Varech, odd. 1“ zasedal v budově lidového soudu v Chebu. Hlavní líčení započalo v 9.30 hodin.⁹⁹ Po zahajovacích formalitách byl jako první předvolán přítomný obžalovaný. Trval na své výpovědi a hájil se připomenutím svého zdravotního stavu. V říjnu 1955 – tedy v době vyšetřování Miloše Pecky a Miloslava Krejzy, kdy došlo na základě jeho zářijové výpovědi, k jejich obvinění – se „nacházel v lékařském ošetření“, kde mu byl léčen „záněť trojklanného nervu“. Hájil se tím, že svá původní, nepravdivá obvinění považoval vzhledem k svému stavu za zakládající se „na pravdě, a neměl [...] úmysl hovořit nepravdu, [...] nechtěl nikomu uškodit.“

Předvolání svědkové postupně vyvraceli jednotlivá tvrzení, na nichž Boček před soudem trval. Nepravdivost jeho výpovědi zprostředkovaně potvrdily i předčítané „výsledky šetření inspekce min. vnitra [...]“, k nimž neměl obžalovaný žádných námitek.

97 ABS, f. A8/1, inv. j. 275. Protokol o výpovědi s odsouzeným Arnoštem BOTSCHKEKEM (sic!) ze dne 11. 12. 1956. Do protokolu podepsaný uvedl, že je ochoten zavést orgány do krypty a ukázat místo, kde se seznamy nalézají. Této možnosti nebylo pro prokázanou nesmyslnost tvrzení využito. Boček dále uvedl, „že na II. patře oclu Bytízu má dosud mrtvou schránku“ s dokumenty potvrzujícími některé z jeho údajů. Nic z toho nebylo nalezeno, prokázáno.

98 Tamtéž. Zpráva o prošetření dopisu ods. Arnošta BOČKA ze dne 7. 1. 1957. Šetření provedli kpt. Josef Michálek, npor. František Kühnel.

99 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o hlavním líčení ze dne 21. 3. 1957. Soud zasedal v následujícím složení: Předseda senátu: JUDr. Miloš Studihrach, soudci z lidu: Aloisie Kratochvílová, Karel Tumpach, zapisovatelka: Blanka Eichingerová, prokurátor: JUDr. Jaroslav Krupauer, obhájce: JUDr. Karel Štych, „člen AP v Karlových Varech, na plnou moc, obžalovaný: Arnošt Boček, z výkonu trestu předveden“.

Soudní znalec, který vypracoval posudek o duševním stavu obžalovaného, nemohl být pro nemoc a pracovní zaneprázdnění přítomen. Prokurátor i obhájce trvali na jeho účasti při hlavním líčení, soud tedy v 11 hodin odročil líčení na neurčito.

Druhé zasedání Krajského soudu v případě obviněného Bočka se uskutečnilo v Karlových Varech, oproti předchozímu zasedání soudu v Chebu; odročené přelíčení, které se ukázalo jako komplikující, se konalo 6. dubna 1957 „o 8.45 hod.“¹⁰⁰ I nyní Boček trval na svých výpovědích. Na otázku znalce:¹⁰¹ „[...] Proč některé věci zveličoval, obžalovaný uvádí, že neměl v úmyslu věci zveličovat.“ Po doplňujících otázkách z Bočkova dětství předložili znalci závěry svého vyšetření. Konstatovali, že původně předpokládaná, avšak od počátku značně nejistá diagnóza, v protokolu označená jako paranoidní reakce, není prokazatelná. Na základě nových šetření a pozorování obžalovaného u soudu, dospěli k závěru, že v Bočkově osobnosti lze prokázat rysy hysterie a zejména bájně lhavosti, vedoucí k tomu, „že buď na základě jistých skutečností, nebo i bez nich, vypravuje rozsáhlé, často logicky podrobně propracované příběhy, které se buď vůbec ne, a nebo z malé části, zakládají na pravdě. [...] k čemuž se druzí ještě další rysy dobrodružnosti [...]“. Docházelo tak ke snížení schopností logicky uvažovat, „i když si je obžalovaný vědom svého jednání.“ Daný stav označili za Bočkův povahový rys, což mohlo vést k podobným reakcím (chování), které měly být „považovány za projev jisté duševní úchylky.“

Obhájce upozornil, „[...] že je zde také otázka, do jaké míry má na obžalovaného Bočka vliv prostředí, v němž je stále držen, a prostředí celého vyšetřování. Musí se vzít v úvahu stav, do kterého přišel a stav, do kterého přišel před rokem,“ načež navrhl, aby byl Boček na základě skutkové podstaty § 162 tr. zák. zproštěn žaloby. Prokurátor trval na vině obžalovaného, „které společensky nebezpečné je“, upozornil však s přihlédnutím k posudku na polehčující okolnosti. „Obviněný se připojil k závěrečně řeči svého obhájce.“¹⁰²

V rozsudku¹⁰³ byla shrnuta základní fakta případu smyšleného obvinění jiných osob Arnoštem Bočkem v jeho vnější genezi. Stávku v táboře Bytíz soud charakterizoval jako určité nepokoje, vězně NTP označil jako nesvobodnou pracovní sílu. Zopakoval Bočkovu údajnou motivaci v pomoci finančního přilepšení matce, neboť přesunem z tábora do věznice „ztratil výhody spojené s pobytem v táboře, zejména dobrého výdělků“. Ztrátu stejných výhod připisal soud i Peckovi a Krejzovi a dalším obviněným nebo vyšetřovaným osobám. Možnou psychickou újmu výše jmenovaných, vyvstalou z nepřijemného a ponižujícího vyšetřování, nevzal však soud patrně v potaz. Za naopak

100 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Protokol o hlavním líčení ze dne 6. 4. 1957. Složení soudu, vyjma prokurátora (nyní Ladislav Polák), bylo stejné.

101 V protokolu je důsledně uváděno, mimo část posudku, jednotné číslo, přestože znalci byli dva, přesněji: „dr. Ivan Horvai [...] lékař psychiatrické kliniky Praha“ a „dr. Rudlová“. Tamtéž.

102 Tamtéž. Vyúčtování znaleckého posudku a jeho přednesu znalci účtovali: 89,20 Kčs cestovné, 33 Kčs nocleh, 26 Kčs diety, 16 Kčs ztráta času, 20 Kčs 1 hod. studia spisů, 75 Kčs 2 ½ hod. při hlavním líčení.

103 Tamtéž. Rozsudek Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 21. 3. 1957 (6. 4. 1957).

prokázanou považoval nesmyslnost konkrétních výpovědí „odsouzeného a souzeného“ Bočka. Duševní poruchu přičetl jeho věznění a v něm prožitým zážitkům. Snížená přítelnost však nezabránila obžalovanému uvědomovat si vlastní konání a nést za své činy zodpovědnost, přispěla pouze k nižší výměře trestu „[...] když použil mimořádného zmírňovacího ustanovení § 30 tr. zák.¹⁰⁴ protože dospěl k názoru, že [...] by se trest, uložený v trestní sazbě, jevil jako příliš přísný.“ Na základě uvedených okolností „uložil soud obžalovanému trest odnětí svobody v trvání 2 roků.“ Strojopisně vyhotovený dokument rozsudku byl opatřen datem 21. 3. 1957. Znamená to tedy, že výše trestu byla stanovena před zahájením procesu. Odročení hlavního přelíčení nikdo neočekával. Teprve 1. 7. 1957 „někdo“ (podpis nečitelný) ručně psaným přípiskem opravil chybné datum.

Možným pozadím případu, počínajícím v dubnu 1955,¹⁰⁵ kdy „došlo k určitým nepokojům mezi potrestanými“ na táboře Bytíz a následné obvinění části tzv. vůdců stávky (tedy, kdy začalo možné úkolování Arnošta Bočka nebo jeho využití orgány StB, případně správy tábora), se soud nezabýval. Rozsudek, stejně jako další archivní dokumenty (viz níže) potvrzují, že Arnošt Boček byl spolupracovníkem StB. Rozsudek však relativizoval dobu a význam spolupráce s (a pro) „pracovníky MV“, což je pochopitelné. Jedná se o (odvěký a dodnes platný) postup bezpečnostních (tajných) služeb.

Na základě archivních dokumentů můžeme – přinejmenším částečně – objasnit počátky spolupráce, a více méně neúplně, její průběh. A nejen to, můžeme přiblížit osobnost a povahu Arnošta Bočka, aniž bychom pozapomněli, že jeho osudy nelze oddělit od dějin 20. století.

Výběr spolupracovníků StB ve vazebních věznicích a táborech se vedle daných nebo požadovaných kritérií odvíjel od momentálních potřeb operativní činnosti a zadaných úkolů jednotlivých vyšetřoven a útvarů: „Operativní činnost [...] byla mezi vězni zpočátku prováděna nesystematicky, především podle místních možností.“¹⁰⁶ Odpovídal tomu výběr spolupracovníků. A odpovídala tomu i spokojenost jejich řídicích orgánů? A jak my dnes hodnotíme jejich činnost? Činy, jichž se dopouštěli, by byly za běžných okolností naprosto neslučitelné se svědomím každého jednoho z nás. Při jejich posuzování (činů i spolupracovníků) se snadno dopouštíme pochopitelné (a snad i omluvitelné) chyby: Opomíjíme historickou podmíněnost, nejen v jednání konkrétních spolupracovníků, ale i našeho hodnocení, byť deklarujeme přístup opačný, včetně nadhledu nad popisovanou látkou.

104 **Zákon č. 86/1950 Sb. „Odnětí svobody. § 30. Snížení trestu.** (1) Soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, jen odůvodňují-li to poměry nebo závažnost polehčujících okolností. (2) Při snížení trestu odnětí svobody podle odstavce 1 nelze uložit trest a) pod deset let, má-li být podle zákona uložen trest odnětí svobody na doživotí, b) pod pět let, činí-li dolní hranice trestní sazby nejméně patnáct let, c) pod tři léta, činí-li dolní hranice trestní sazby nejméně deset let, d) pod jeden rok, činí-li dolní hranice trestní sazby nejméně pět let.“ Citováno: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>. Odkaz platný k 23. 8. 2010.

105 V rozsudku chybně uveden květen 1955.

106 TOMEK, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních*, s. 8.

Hodnocení osobnosti agenta Arnošta Bočka vychází z dobových archivních dokumentů (vzpomínky pamětníků mají v dané souvislosti doplňující funkci), pořizovaných v průběhu jeho života, ovšem nejčastěji v době jeho vyšetřování, věznění a operativního nasazení. Při hodnocení Bočkovy osoby, což platí všeobecně, nelze opominout souvislosti, při níž dokumenty vznikaly, kým byly vedeny a pro jaký účel původně archivovány. Nejde ani tak o to, pochopit všechny nuance příběhu (což ostatně není možné), jako pokusit se správně popsat jeho osobnost, důvody spolupráce, motivaci. Zde bychom neměli pominout fakt, že důvody spolupráce a motivace k ní mohly být oboustranné. A co více, ze strany Arnošta Bočka není motivace ke spolupráci objektivně doložitelná, mimo několika dobových dokumentů, uvádějících poměrně strážlivé vysvětlení případné motivace: „*Nabízí rovněž našim orgánům spolupráci, použil by však jistě první příležitosti, aby uprchl.*“¹⁰⁷ Pro StB byla spolupráce (AOP) jistě – alespoň z části nebo po určitou dobu – výhodná. Jako podklad k popisu a hodnocení Bočkovy spolupráce a osobnosti máme k dispozici, pouze jediný „typ“ písemného pramene – spisy vzešlé z proveniencce StB. Nelze je v žádném případě považovat za plně hodnověrný zdroj informací, navíc Boček sám mátl příslušné orgány, i pro ně byl do značné míry osobou „nečitelnou“. Stačí letmé nahlédnutí do spisů, abychom zjistili, že se mohl jevit jako postava těžko pojmenovatelná i pro příslušné orgány, setkávající se s různými transkripcemi jeho příjmení (od podob „*Ernst Botschek, Arnošt Botschek*“), až po známou a pravděpodobně nejčastěji užívanou podobu „*Arnošt Boček*“. Matriční zápis deklaruje pouze jednu formu jména a příjmení: Arnošt Boček.¹⁰⁸ Německou transkripci začal užívat v průběhu druhé světové války, patrně po svém (vícekrát doloženém) vstupu do Hitlerjugend, nebo od služby v německé armádě, případně wehrwolfu, o nichž nejsou přímé doklady. Prošetřování možné spolupráce s gestapem, natož členství u gestapa, skončilo negativním výsledkem. Ostatně, v březnu 1950 prohlásilo V. oddělení okresního soudu v Ostravě „*nicotnost rozsudku býv. německého soudu v Ostravě ze dne 27. června 1944 [...], pokud se týká výroku rozsudečného o přechodu protektorátních hranic.*“¹⁰⁹

Krátce po válce byl Arnošt Boček odsouzen Krajským soudem v Opavě k pěti letům těžkého žaláře. Z jeho spisů není zjištělné, zda byl odsouzen za ozbrojený odpor

107 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Věc: BOTSCHKEK Ernst – agent CIC ze dne 29. 9. 1949. Jde o interní materiál určený pro potřeby útvarů StB (701-A a 610/10). Informace, byť z našeho pohledu neověřitelné a jinak nedokladované, byly považovány za relevantní. Na deskách pozorovacího svazku je příjmení BOTSCHKEK přeškrtnuté a přepsáno na Arnošt BOČEK. Není bez zajímavosti, že přesná podoba jeho jména začala pracovníky bezpečnostních orgánů zajímat až v dubnu roku 1956; z té doby patrně pochází přepis jeho příjmení na deskách příslušného pozorovacího svazku.

108 Tamtéž. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Krajská správa MV Správa VB – evidence obyvatel.

109 Tamtéž. Usnesení. Jednací č. NtV 119/50 ze dne 31. 3. 1950. Rozhodnutí na základě „*čl. 9 odst. 2 a 3 ústavního dekretu pres. republiky z 3. 8. 1945, č. 11/44 Úřed. věst. čsl., ve znění zák. č. 12/46 Sb. [...]*“

proti Rudé armádě, nebo (a pravděpodobněji) za krádež, podvod a potulku.¹¹⁰ Jednoznačně měl v této době, vzhledem ke svému věku, za sebou nemalý kus životních zkušeností. Nemusel upravovat svůj životopis, jak to později a často – za jiných okolností dělal.¹¹¹ V roce 1948 se mu podařilo uprchnout z vězení do Německa, kde (údajně) prodělal speciální výcvik. V době vyšetřování se „chlubil“ navázanými styky s důstojníky CIC.

O jeho skutečném životě v Německu, valnou část strávil ve městě Coburg, toho moc nevíme. Zprostředkované informace přinášejí dokumenty vypracované na základě prověřování jeho osoby. Z materiálu určeném pro interní potřeby StB je zřejmé, že Bočkův život v okupovaném Německu (zpočátku pobýval v uprchlickém táboře Hof-Nord Andersaale) se nijak výrazně nelišil od ostatních statisíců uprchlíků válečné a poválečné Evropy.¹¹² „Agent MILLY“, vyslaný „řídícím orgánem StB 10-2“ získal

110 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Arnošt BOČEK – výkon trestu. Opava 22. 12. 1949. „Arnošt Boček [...] uprchl dne 2. srpna 1948 v 15 až 16 hod. z pracovního oddílu trestanců v Nýznerově, okr. Jeseník, kde odpykával trest 5 let těžkého žaláře, uložený mu rozsudkem Krajského soudu v Opavě dne 12. února 1948 [...] pro zločin krádeže, podvodu a přestupek potulky.“ Ani datum jeho útěku z Nýznerova není jisté. Boček měl být podle některých dokumentů vedoucím Hitlerjugend a „v době osvobození [...] střílel na ruské vojáky při hájení města Ostravy.“

111 [Boček] „Řekl, že byl vyhozen z ústavní prádely pro reptání stravy a kritizování práce. Řekl, že byl již zavřený v několika německých koncentracích, a tam když pracovali, dostali dobré jídlo. Jelikož byl příliš mladý, optal jsem se ho, kolik je mu roků, načež řekl 21 rok. Řekl jsem mu: V roce 1945 ti bylo 16 roků, zač jsi mohl být zavřený v koncentráku? Odpověděl: Můj otec je bývalý čl. zpravodajský důstojník a matka jest Rakušanka [...], otec byl zpravodajským důstojníkem [...], za doby okupace pracoval zpravodajsky proti Německu, byl [...] zatčen a sním i já [...] Po roce 1945 byli jsme znovu zatčeni, obviněni ze spolupráce s Němci, já jsem byl propuštěn a otec utlučen v Opavě [...]“ [Boček] „jest člověk, který není schopen provést svěřenou mu práci stoprocentně a poctivě, je to hoch neopatrný [...] člověk, který pro momentální zlepšení své situace je ochoten pracovat dnes pro toho, a zítra pro toho, kdo nabídne lepší možnosti.“ [Boček] „jest konfident.“ Více ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Protokol s Radovanem MALENDOU ze dne 24. 6. 1950.

112 V Německu byla vybudována síť uprchlických táborů IRO (International Refugee Organisation), využívající prostory opuštěných a vyklizených koncentračních táborů, kasáren wehrmachtu, SS a dalších vojenských objektů. Ještě v roce 1951 bylo v uprchlických táborech západních okupačních zón Německa (Francie, Anglie, USA) umístěno přes 177 000 lidí. Část obyvatel táborů tvořili i Němci, odsunutí z Československa. Často zde panovaly hrozné podmínky. Docházelo ke konfliktním situacím i k šikaně uprchlíků českého a slovenského původu, stejně jako k potyčkám mezi jednotlivými frakcemi, jež mezi sebou a navzájem proti sobě bojovaly. Konflikt měl často podobu nejen politického, ale i nacionálního soupeření. Uprchlické tábory se rovněž staly kolbištěm soupeření tajných služeb obou ideologicky zneprátených stran: „Východu a Západu“. Rozvědky komunistických satelitů, včetně SSSR, vysílaly do táborů agenty, jejichž úkolem bylo získávat zpravodajské informace o emigrantech, pronikat do jejich rodících se exilových struktur a zároveň monitorovat aktivity nepřátelených tajných služeb. Ty se naopak snažily v táborech působící agenty z Východu odkrývat, získávat informace od uprchlíků, popřípadě je získávat pro spolupráci – nejčastěji jako kurýry, tzv. agenty-chodce. Úspěch

k osobě Arnošta Bočka nepříliš lichotivé poznatky od jeho coburské bytné: „[...] *ten lump Ernst, jest Vám také něco dlužen, já za něho nic platiti nebudu, neviděla jsem jej již 4 týdny, kdy jsem jej vyhnala z bytu. U mě jej hledalo již asi 8 osob, od kterých si vypůjčil peníze a chtěli alespoň zabavit jeho šaty, ale ty si také někam odnesl. [...] ten Botschek je vám takový na pohled nepatrný a hodný chlapec, ale kdyby jste věděli, jaký je to lhář a darebák, byl byste překvapen.*“ Presentované názory nesdílela pouze ona, jak ostatně agent MILLY zjistil od švagra paní bytné: „*Kde jest ten lump? Je zavřený? Kdybych jej dostal, tak jej roztrískám na kusy.*“ Bočka „[...] hledala již několikrát kriminální policie pro zpronevěru 74,-DM a pro nějaký kufr, který dostal do úschovy a který vykradl.“ Dotyčný se s Bočkem poznal v uprchlickém táboře a našel mu podnájem. Na agentovu otázku, kde Boček pracoval, odpověděl, že „*na pouliční dráze.*“ Muž měl ovšem povědomost o jeho cestách do ČSR.

Jeho manželka „*Botscheka označila za lumpa a lháře. Vypověděla že slyšela, že Botschek pracuje se CIC, ale v tom ji manžel opravil, aby nic takového neříkala, když neví, jestli jest to jistě pravda, že jest pravda, že dříve byl u Američanů zaměstnán, ale to že nemusí znamenati, že pro ně dělal špiona. Manželka pak dále tvrdila: ale já vím, že to byl jejich špicl, protože byl již dvakrát zavřen od kriminálky a vždycky se dostal z vězení, a kdo by jiný mohl pomoci než Američané a ti, že to zadarmo neudělají.*“¹¹³ Nepřímé svědectví ústrojně doplňuje dosavadní poznatky o Bočkově osobě, jehož pověst nebyla ani na území poválečného Německa z nejlepších. Ostatně o spolupráci s Američany vypovídal Boček vícekrát.

Na počátku ledna 1949 překročil Boček státní hranice a vrátil se, coby agent-chodec (kurýr), zpět do Československa.¹¹⁴ Jeho činnost byla již na samém počátku poznamenána nepředvídatelnými komplikacemi. Pro poznání pozdějších událostí, není

zpravodajských služeb znepřátelených stran podmiňovaly neutěšené podmínky v uprchlických táborech. Vedle jiné literatury srv. MANDELÍČKOVÁ, Monika: *Displacement z pohledu migračních studií: Československá uprchlická vlna po roce 1948 jako příklad displaced persons.* In: *Sociální studia.* Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2/2004, s. 155–169; PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách, díl IV. 1961–1989.* Themis, Praha 2002. Souhrnně: JUDT, Tony: *Poválečná Evropa. Dějiny od roku 1945.* Praha 2008. Část první: *Po válce: 1945–1953*, s. 13–241 přináší fundovaný a přehledný obraz evropské poválečné krize a obnovy. K problematice možno srovnat též VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad a sovětské bloku 1944–1989.* Praha 2004. Zejména: 1. kap. I. *Stalinův stín*, s. 25–73.

113 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-5437 MV. Operativní podsv. BOTSCHKEK Ernst a spol. Věc: Ernst BOTSCHKEK – zpráva ze dne 14. 3. 1949. Ze zprávy lze dovodit Bočkovo pravděpodobné krycí jméno – RICHARD.

114 Tamtéž. Vázací návrh z 9. 2. 1949. „[...] dne 26. 6. 1948 utekl z pracovního oddílu a později přešel ilegálně hranice v prostoru Hízlov, kde byl získán ke spolupráci orgány CIC a prodělal jednoměsíční zpravodajský kurs. Během konce roku 1948 se pohyboval v prostoru Coburk, kde spolupracoval s jistým Mikoriem, velitelem CIC v Coburku.“ O spolupráci se CIC, o jeho vztahu s jejími místními veliteli a speciálních výcvikových kurzech, jež měl Arnošt Boček prodělat, stejně tak o jeho stycích s představiteli pouňorové emigrace navenek svědčí dochované spisy, avšak oddělit pravdu od účelových (nebo náhodných) smyšlenek, je asi nemožné.

důležité, zda byl zadržen v Aši při pokusu dostat se do vnitrozemní ČSR, jak potvrzují dobové dokumenty, anebo sám kontaktoval orgány StB, jak on později tvrdil. Začal hrát velmi problematickou úlohu, v níž se po určité době stal pro StB „jako doubler [...] osobou nevěrohodnou“, přestože se z počátku osvědčil, o čemž svědčí přípis v návrhu vázacího aktu: „Vzhledem k tomu, že byl již vázán org. N. z Aše, a osvědčil se, nemám námitky, aby byl opět vyslán“¹¹⁵. Po pár týdnech spolupráce (viz datum vázacího návrhu – 4. února 1949) zdál se být pro StB vhodným agentem; počítalo se s jeho pomocí „vylákat i a zadržeti řídicí orgány CIC na území ČSR.“ Po několika měsících, přesněji koncem září 1949, došlo k jasnému zdokumentování nedůvěry k jeho osobě (viz výše). Počátek jeho nevěrohodnosti jako spolupracovníka StB dokumenty vrocují již k 1. březnu 1949, kdy před vyšetřovacími orgány StB Boček prohlašoval, že je spolupracovníkem NKVD. Na podporu svého tvrzení jmenoval jednotlivé agenty NKVD v Bayreuthu, včetně konkrétního agenturního zaměření jejich činností. Požadoval dokonce o kontaktování velvyslanectví SSSR v Praze s tím, že má kontakt na osobu zde pracující pro NKVD. Zda došlo k plánovanému ověření „na shora uvedené skutečnosti“, nelze zjistit.¹¹⁶

Na základě předchozího poznání a po doplnění dalšími fakty, lze prohlásit následující: Pro celkový kontext doby a pochopení činnosti Arnošta Bočka (jedno od druhého nejde oddělit) není podstatné pouze to, co je z dobových archivních pramenů doložitelné a ověřitelné, ale i to, co je důvodně zpochybnitelné. I případné nejasnosti, stejně jako poznané rozpory v dokumentech, nám umožňují (spolu s – takřka – prokazanými údaji) postihnout následné osudy Arnošta Bočka ve vězení a jeho celkovou osobnost. Z agenta CIC, byl-li kdy jakým, se stal „agent double“ spolupracující (nejen) s StB, ale dle vlastního tvrzení i s NKVD (sic!). Z možného agenta cizí nepřátelské mocnosti, agenta-chodce, kurýra, se – a nepochybně, že po nucené proměně – stal „agent ve vězení“. Jinými, přesnějšími a nelichotivými slovy: konfident, (zne)užívaný vyšetřovateli StB. Mezi vězni se vžilo pro takového člověka pojmenování „bonzák“.¹¹⁷ Ve spisech Arnošta Bočka se nachází dostatek materiálů umožňujících velmi dobře rozkrýt jeho působení ve vězení jako konfidenta StB: „Po převezení Bočka na zdejší velitelství bylo domluveno, že Boček bude dělat ve zdejší věznici spolupracovníka, a tím že bude ulehčena práce vyšetřujících orgánů. Boček se nyní nachází ve vazbě jako spolupracovník.“¹¹⁸

115 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-5437 MV. Operativní podsv. BOTSCHKEK Ernst a spol. Vazací návrh z 9. 2. 1949.

116 Tamtéž. Úřední záznam ze dne 1. 3. 1949. KV-StB Praha. „Vzhledem ke zkušenostem s Botschkem lze hodnotiti tuto zprávu jako velmi nevěrohodnou.“ Pracovat pro obě strany se skutečně nevyplácelo. Viz ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*. Praha 2000, s. 37 a n.

117 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Osobní vyšetřovací svazek číslo 108 proti Arnoštu BOČKOVI. Protokol o výpovědi z 3. 11. 1955 (Richard DOLEŽAL): „S BOTSCHKEKEM jsem se znal již dle vidění z Leopoldova, kde jsem byl v r. 1952. [...] Nijak jsem se s ním nestýkal protože již v Leopoldově byl BOTSCHKEK svými spoluvězni označován jako „bonzák“ t. j. člověk, který žaluje a udává druhé, a BOTSCHKEK byl pověstný právě tím, že si i vymýšlel a udával spoluvězně na základě nepravdivých údajů. Proto také neměl žádné přátele a každý se mu raději vyhnul.“

118 Tamtéž. Pozorovací vyšetřovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Úřední záznam ze dne 10. 5. 1950. Záznam je zajímavý tím, že se v něm objevuje jméno „s. Stroina.“

Důkladně vedené – se všemi formálními náležitostmi dochované – protokoly sice odrážejí cosi jako atmosféru ducha doby, mnohé otázky však neosvětlují. Bez pomoci pamětníka nezjistíme, za jakých okolností docházelo k jejich sepsání, kdo stál za jejich vyhotovením, kdo rozhodoval, kam a koho obsáhnou, na koho budou vedeny, proč byly předkládány k podpisu Arnoštu Bočkovi, neboť je stěží uvěřitelné, že by všechny „informace“, denunčiací a lži mohl vytvořit jeden člověk. Uvědomoval si, co tragického přinášel, byť jen jeden popsany, jím podepsaný list papíru? Co sám cítil při podepisování protokolů, jak, a zda-li vůbec, zpytoval své svědomí? A tušil, jaké záznamy o něm vede a pro budoucnost v archivu uchová Státní bezpečnost?

Signifikantní, a to nikoliv pouze pro osobu Arnošta Bočka, ale i pro dobu, v jejímž okruhu se ocitáme, je vyplněný „Dotazník osoby podléhající evidování“ z 9. dubna 1958, na jehož první stránce v horním pravém rohu nalezneme černou tužkou psaný přípisek: „*Ide o konfidenta S D – ponechat. Dne 6. 4. 1964 kpt. [podpis nečitelný].*“¹¹⁹ Přinášela-li spolupráce Arnoštu Bočkovi bezprostřední výhody, nelze ze spisů zjistit, patrně byly minimální. Z dlouhodobého hlediska jeho spolupráce s StB tragicky ovlivnila bezpečet lidí, samotného Bočka však též poznamenala: „*Složka injektovaného č. 8647/9: [...] byla založena na Arnošta Bočka, nar. 26. 11. 1927 Sl. Ostrava, české národnosti, čl. státní příslušnosti, ženatý, bezpartijní, t. č. ve výkonu trestu pro kriminální tr. činnost [...] jako dříve trestanou osobu býv. přímého agenta nepřátelské rozvědky CIC podle TRMV číslo 10/64 [...] během rozpracování BOČKA nebylo získáno žádných závažných státněbezpečnostních poznatků, je další rozpracování jmenovaného bezpředmětné. Navíc jmenovaný páchá kriminální tr. činnost a trpí duševní nemocí.*“¹²⁰

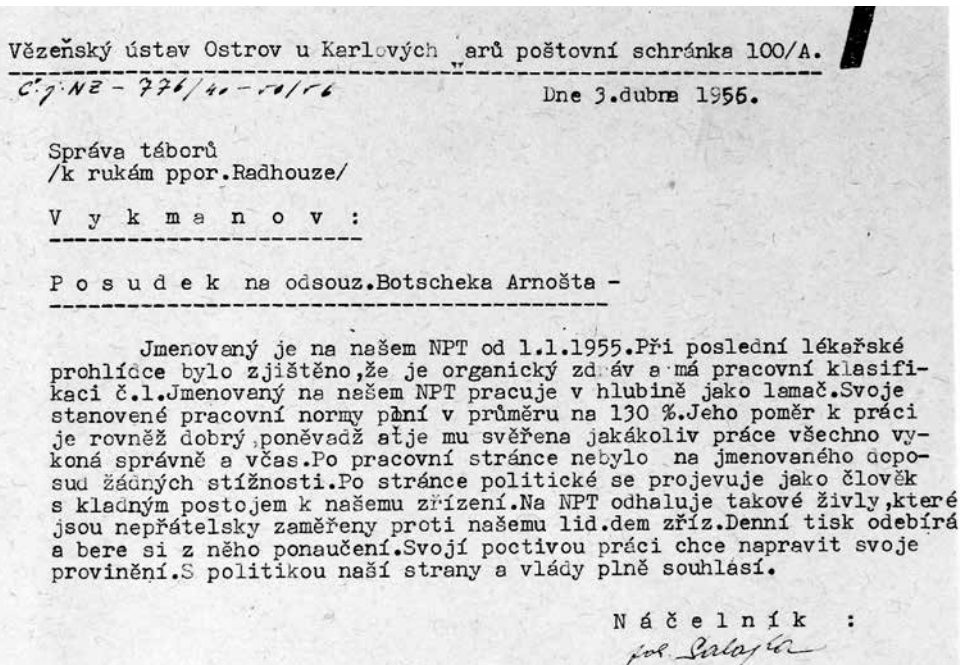
„Objekt“, vystačíme-li si s indiferentním termínem StB – zůstal pod trvalým dohledem orgánů StB i po propuštění z vězení: „*Během jeho rozpracování po propuštění z vězení nebyly získány poznatky o jeho konkrétní trestné činnosti. Nepravdělně se stýká s bývalými spoluvězni. Jmenovaný je typem protispolečenského živla, se sklony k dezinformaci orgánů MV. Své jednání zastírá duševní poruchou.*“¹²¹ Právě v této složce označují pracovníci MV v Ostravě Arnošta Bočka za konfidenta gestapa. Poprvé 9. dubna 1958, následně pak ještě několikrát, naposledy 10. října 1979, a to patrně na základě jeho dopisu ministrovi vnitra a výpovědí učiněných při vyšetřování Inspekce ministra vnitra. Boček ale nejspíše v těchto materiálech příslušné instituce, orgány (jakož

119 ABS, Skupina f. kontrarozvědného rozpracování, arch. č. 869275 MV. Dotazník osoby podléhající evidování ze dne 9. 4. 1958. Srv. č. 23. v dotazníku: „*Důvod podchyčení v operat. evidenci: Jmenovaný již jako mladiství byl členem /HITLERJUGEND/, později byl konfident GESTAPA. Prodělal 8mi měsíční výcvik pro příslušníky HS, kteří spolupracovali s SD, dále 8mi měsíční kurs pro parašutisty v Rakousku.*“ Ve stejném svazku je pod č. 21 uvedeno: „*Členové rodiny: 1. otec Boček Karel – zemřel ve věznicí GESTAPA.*“

120 Tamtéž. Návrh na uložení složky styku obj. svazku č. 8647/9 do archivu, ze dne 28. 8. 1968. Krajská správa SNB, správa StB Ostrava, II. odbor 6. odd. Návrh vypracoval stržm. Sládeček Miloš, schválil náčelník 6. odd. mjr. Žemba Josef.

121 Tamtéž. Návrh na evidování nepřátelské osoby ze dne 27. 11. 1970. Jak se projevovala protispolečenská činnost Arnošta Bočka není rozvedeno, ani jeho trestná činnost, za kterou si odpýkával v roce 1968 trest odnětí svobody.

možná i sám sebe) mátl s úmyslem zaujmout. V žádném archivním dokumentu z doby před dopisem ministru vnitra Rudolfu Barákovvi, ani v následných protokolech inspekcí ministra, Boček jako konfident gestapa nefiguruje.

Posudek na Arnošta Bočka. (ABS)

Srovnejme neprokázané označení z konce padesátých let dvacátého století (zaznamenávající přinejmenším úřední postoj StB k osobě Arnošta Bočka z doby, kdy již patrně nevyužívala jeho služeb spolupracovníka) s „Posudkem vězeňského ústavu Ostrova u Karlových Varů“ z roku 1956, vyhotoveného ke konci popsané spolupráce, nikoliv ale ukončené: „Při poslední lékařské prohlídce bylo zjištěno, že je organicky zdravý a má pracovní klasifikaci č. 1. Jmenovaný pracuje na našem NPT v hlubině jako lamač. Svoje pracovní normy plní v průměru na 130 %. Jeho poměr k práci je rovněž dobrý, poněvadž ať je mu svěřena jakákoliv práce, všechno vykoná správně a včas. Po pracovní stránce nebylo na jmenovaného doposud žádných stížností. Po stránce politické se projevuje jako člověk s kladným postojem k našemu zřízení. Na NPT odhaluje takové živly, které jsou nepřátelsky zaměřeny proti našemu lid. dem. zřiz. Denní tisk odebírá a bere si z něho ponaučení. Svoji poctivou práci chce napravit svoje provinění. S politikou naší strany a vlády plně souhlasí.“¹²²

122 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2064 KV. Pozorovací sv. č. 108 na Arnošta BOČKA. Vykmanov: Posudek na odsouz. BOTSCHEKA Arnošta ze dne 3. 4. 1956.

Získat takto kladný posudek nebylo věcí pouze dobrého pracovního výkonu. Většina politických vězňů byla záměrně určována na práci, kde nebylo možno plnit normy na sto procent, záměrně nesmyslně předepsaných a záměrně nesplnitelných. Pokud odsouzený normu nesplnil, nejenže mu byla snížena stravovací dávka, na niž měl nárok (už sama o sobě byla velmi nízká a v její nedostatečnosti spočívala další součást trestu), navíc musel nastoupit na „dobrovolnou“ (sic?!), mnohahodinovou brigádu. Posudek na Arnošta Bočka, skutečně z dobového hlediska a v tomto prostředí nezvykle kladný, nezastřeně uvádí i jeho spolupráci při „odhalování takových živlů“.

Spolupráce na této úrovni byla doménou jedinců z řad německé národnosti, kolaborantů z doby okupace, tj. tzv. retribučních a kriminálních vězňů, aniž bychom mohli toto tvrzení kvantifikovat a připouštěli tak jeho generalizující charakter.¹²³ Spolupráce sama (ve skutečnosti jednostranný akt skládající se z kombinace drobných úlev, pohrůžek a vydírání) narážela z hlediska úspěšnosti na limity: mezi odsouzenými panovalo povědomí o tom, kdo byl a mohl být spolupracovníkem StB. Nasazení informátora mezi spoluvězně bylo věcí značně choulostivou a problematickou. Příkladem může být až zdánlivá otevřenost, s jakou byl právě Arnošt Boček označen za „bonzáka“ do výslechového protokolu jedním z vězňů. Mohlo jít o promyšlenou, a v podmínkách pracovního tábora velmi statečnou, rezistenci odsouzených.

Arnošt Boček zapadá do výše popsaného profilu spolupracovníka / konfidenta StB a skutečně jím byl. V počátku této spolupráce se pro bezpečnostní orgány jevil jako osoba nepřátelská ke státnímu zřízení, přesto však vhodná k agenturně operativní činnosti. Pravděpodobný Bočkův pokus vylepšit si vlastní postavení před soudem, zmírnit výrok o své „vině“, případně utéci do zahraničí při operačním nasazení (pokud je náš předpoklad správný), nevyšel. Následná spolupráce, ať již na bázi jisté dobrovolnosti či kombinací nátlaku a výhrůžek, prohlubovala dezintegraci jeho osobnosti; posudek o jeho zdravotním stavu z roku 1957 je více než výmluvný, byť v částečném rozporu s posudkem vězeňského ústavu Ostrova u Karlových Varů z roku 1956. Oba nezávisle na sobě dokumentují rozporuplnou osobnost nehrdinského¹²⁴ Arnošta Bočka. Skončil tam, kde se na začátku své spolupráce se Státní bezpečností ocitl – byl považován bezpečnostními orgány za osobu nepřátelskou ke státnímu zřízení.

Rekapitulace a zamyšlení nad Arnoštem Bočkem jsou spojeny s otázkou: Co by nám z celého příběhu zbylo, nebýt výpovědí, přesněji autentických vzpomínek na dané události jeho spoluvězně – pana Miloslava Krejzy? Odpověď není nijak složitá. Zbylo

123 Z množství literatury možno v širších souvislostech srovnat KAPLAN, Karel – PAČL, Vladimír: *Tajný prostor Jáchymov*, s. 113–116, 120, 131–132; BURSÍK, Tomáš: *Vězeňství po roce 1948 – předpoklady pro hrdinství či zbabělost*. In: *Hrdinství a zbabělost v české politické kultuře 19. a 20. století*. Výběr z příspěvku ze stejnojmenné konference, která proběhla ve dnech 25.–27. října 2006. Dokořán, Praha 2008, s. 364: „I Bytíz [trestanecký pracovní tábor na Příbramsku – pozn. aut.] s gestapákem Jančíkem [odsouzený retribuční vězeň, který aktivně spolupracoval s vedením táborů proti politickým vězňům – pozn. aut.] a třemi tisíci lidmi nebyl monstrem.“

124 Nikoliv náhodou hledal T. Bursík ve svém příspěvku předpoklady pro hrdinství či zbabělost.

by jen kusé jádro příběhu zachycené v protokolárních výpovědi agenta a obviněných, jehož linie by vhrubých obrysech zůstala takřka stejná: Agent StB, působící ve vězení a táborech nucených prací, obvinil své dva spoluvězně z trestné (v dobové terminologii „*illegální*“) činnosti. Následovalo vyšetřování na Krajské správě StB v Praze, vedené více méně „korektním“ způsobem, což můžeme označit za velmi podmíněné tvrzení vztahené k době a místu děje. Pomocí konfrontace dospěli vyšetřující k závěru, že se obvinění vznesená Arnoštem Bočkem nezakládají na pravdě. Následovalo další vyšetřování a soudní přelíčení s nespolehlivým (?), což je samozřejmě notně diskutabilní otázkou) agentem. Dokázali bychom poměrně přesně rekonstruovat průběh případu Miloše Pecky, Miloslava Krejzy, Arnošta Bočka a jeho vyústění – v daných podmínkách více než přijatelné, možno říci „spravedlivé“. O motivaci k obvinění bychom se mohli pouze domýšlet, a pravděpodobně nezodpověditelnou otázku, zda mohl být Arnošt Boček k obvinění konkrétních osob naveden či přinucen, bychom si zřejmě ani nepoložili.

Do způsobu jeho „nasazení“ jsme nahlédli na základě srovnání s jiným případem, v němž agent Boček, na počátku padesátých let ve věznici Plzeň-Bory v případě Oldřicha Bartáka, figuroval. Rozsah „agenturních“ (domnělých) zjištění, v protokolech stvrzených jeho podpisem, přesahoval meze možného. Ať již ve smyslu potenciálních (byť reálně neexistujících) styků vyšetřovance Bartáka, či v kombinačních schopnostech projevujících se výčtem jmen a okruzích ilegálních činností osobou patrně více méně průměrnou, navíc od konce války trestně stíhanou. Po roce 1948 pak pobývajícím mimo území ČSR, v lednu 1949 zadržené, od té doby ve vazbě a vězení pracující pro StB.

Na základě těchto dvou případů, doplněných důležitými vzpomínkami Miloslava Krejzy, je doložitelná tato hypotéza: Arnošt Boček nebyl při agenturně operativní činnosti toliko a pouze (jakkoliv cíleně) řídicími orgány StB úkolován. Byl kromě toho využíván jako „pasivní“ podpisovatel předem připravených protokolů – domnělý svědek „trestné“ či „ilegální“ činnosti, kterou svými výpověďmi protokolárně, tudíž pro formální postup nezastupitelně, dosvědčoval. Stěží předpokládat dobrovolnost popsaného počínání, spolupráce byla nejspíše od určité chvíle s opětovným úspěchem vynucována. V konečném součtu se Arnošt Boček ocitl v oboustranném tlaku „věznitelů“ a spoluvězňů.

Přinejmenším ostražitě jednání a pochopitelný odstup ze strany spoluvězňů hrozil přerůst k inzultaci jeho osoby. Ostatně Boček sám jeden takový případ popsal (viz jeho dopis Inspekci ministra vnitra). Možnou obranou mu byla nejen spolupráce s StB (měla pro jeho osobu notně ambivalentní důsledky), z níž pramenil možný pocit nadřazenosti nad ostatními, ale i hledání přirozené autority mezi vězni (alespoň u těch, co měli pochopení pro jeho podlehnutí).

Jedním z vězňů, majících po jistý čas pro Arnošta Bočka míru pochopení, byl právě Miloslav Krejza; sám zažil podobné dilema. Státní bezpečnost mu krátce po zařazení do pracovního tábora navrhla spolupráci, kterou odmítl. Předtím se však radil se spoluvězni o způsobu, jak tak učinit. Někteří spoluvězni považovali jeho otázky za proces

přemýšlení, zda spolu s nabízenými výhodami lze spolupráci přece jen přijmout, nikoliv za hledání „nejméně bolestivého odmítnutí“. Po určitý čas se proto k němu chovali s jistým odstupem, až opovržením. A právě po uvedených zkušenostech Miloslav Krejza upozorňoval na dvousečné postavení bonzáků. Nemuseli se bát pouze svých vězňů, ale i – spoluvězňů. Morálka kolektivu, bránícího se kvůli vězňům, byla za jistých okolností neúprosná, avšak pochopitelná.

Využijme naposledy vzpomínek Miloslava Krejzy. Znal Arnošta Bočka osobně, jako menšího, bázlivého, nervózního, očima uhýbajícího člověka. V rozporu s až příliš kladným posudkem Vězeňského ústavu Ostrova u Karlových Varů („*Posudek na od-souz. Botscheka Arnošta*“) nebyl prý ani pilný, natož manuálně zručný. Za jiných okolností by takový postřeh nebyl v našem posuzování odsouzeného podstatný (proč také pracovat pro své vězňe nad rámec nutného minima), avšak rozpor mezi hodnocením spoluvězňů a oficiálně vystaveným posudkem je pro Bočkovu osobnost a pochopení kontextu, v němž se všichni zúčastnění nacházeli, signifikantní. Z Bočkova vyprávění věděl Krejza o Bočkově matce čekajícího na syna; tím si odůvodňoval Bočkovu spolupráci a později důvod nahlášení trestné činnosti. Byť muselo být jasné (relevantnost opakovaného a účelového tvrzení ponechme stranou), že právě tím dojde k prodloužení Bočkova vězeňského pobytu mimo tábor, od žádané a proklamované možnosti „výdělku“. Boček mezi vězni pochopitelně neměl přátele, budil spíš lítost spojenou s opovržením, což ho nutilo nebránit se zadávaným úkolům, které v rámci agenturně operativní činnosti dostával. O podstatných výhodách a úlevách prameny mlčí – s jednou výjimkou: za svědectví o trestné činnosti na táboře Bytíz měl Arnošt Boček obdržet 600 Kčs v táborových poukázkách.

Rozporuplných momentů v Bočkově osudu je více, provázejí ho od počátku jeho „archivovaného“ příběhu. Ani jeho útěk z pouťorovského Československa nebyl v prvé řadě motivován politickými důvody. Využití situace, možnosti dostat se na svobodu. V Německu pak zužitkoval jazykové schopnosti, díky nimž skutečně mohl pracovat „pro Američany“. Jeho návrat do ČSR v pozici kurýra byl omylem, s jehož důsledky se potýkal do konce života. Nelze však pominout, že za jiných okolností bychom na jeho osobu dnes hleděli (pokud by nebyl spolu s tisíci jiných zapomenut) jako na člověka, zapojivšího se do protikomunistického odboje... Posuzovali bychom jeho motivaci v relevantních intencích?

Mohli jsme částečně – pokud nám to dokumenty z hlediska obsahu a formy dovolily – rekapitulovat důvody a průběh Bočkovy spolupráce s StB. Vynášet nad ním příkře hodnotící a snadno odsuzující soud nikomu – kromě těch, kteří se stali obětí této spolupráce – nepřísluší. Nelze pochybovat o tom, že jeho činy byly neslučitelné s naší představou slušného chování, případně nevymahatelné etiky, morálky. Nezapomínejme však, že neměl volbu svobodné vůle, svobodného chování. Obecně platné principy a hodnoty, usměrňující chování jedince ve společnosti obecně přijatelným směrem, zůstaly v jeho případě nenaplněny. Nelze pominout, že před případným soudem svých obětí by jen stěží obstál. Jeho osud není příběhem jedince, s nímž by-

chom pojili naši představu o člověku s velkým „Č“ procházejícím dějinami jako jejich ideální představitel, potažmo hrdina, v němž by novodobá společnost měla nalézat vzor vlastního chování. Takovým Arnošt Boček nebyl. Ostatně, dnes ani novodobé hrdiny nehledáme, nebo se o to alespoň (příliš) nesnažíme. Jeho příběh není pohříchu výjimečný, ale ani – naštěstí – běžný. Je však možná běžnější, než-li jsme si ochotní připustit. Stal se prostě jen součástí dějin, které jsme sdíleli a které sdílíme. V tom je poučný, proto byl psán.

O to více si važme těch, kteří před nepřízní silnějších ve své vlastní odvaze obstáli.

Miloslav Krejza, únor 2011. (Rodinný archiv)